

Saradnja Socijalističke radne grupe „Ujedinjenje“ i Oblasnog odbora Socijalističke partije Jugoslavije za BiH (1925-1929)

U idejno i organizaciono podijeljenom radničkom pokretu u Jugoslaviji, koji je u periodu između dva rata ličio na mozaik raznih političkih i sindikalnih orijentacija i grupa,¹⁾ početkom 1926. godine pojavila se i Socijalistička radnička grupa »Ujedinjenje«. Iako je tek 1926. godine poprimila oblik organizovane grupe, njeni korijeni potiču iz vremena postojanja i djelovanja Nezavisne radničke partije Jugoslavije, koja je tokom 1923. i 1924. godine u legalnoj formi sprovodila politiku Komunističke partije Jugoslavije. U to vrijeme su se u njenim redovima počele ispoljavati razlike u shvatanjima tzv. desne i lijeve frakcije o bitnim pitanjima partijske politike. Razlike u shvatanjima posebno su došle do izražaja u nacionalnom, organizacionom, sindikalnom i seljačkom pitanju.²⁾ Najvažnije pitanje o kojem se u to vrijeme

¹⁾ Do konca 1924. godine u Jugoslaviji je osnovano devet sindikalnih grupacija sa oko 250 organizacija ljevičara, desničara, hrišćanskih sindikata, sindikalnih organizacija koje su bile pod vođstvom HRSS itd. — Uroš Nedimović, *Nezavisni sindikati u Bosni i Hercegovini u periodu 1921—1924. godine*, Prilozi br. 7, Sarajevo 1971. str. 94.

— Govoreći o stanju sindikalnog pokreta u Jugoslaviji, Pavle Pavlović, u brošuri *Jedinstvo sindikata* kaže: »Ovaj mikroskopski sindikalni procenat radništva deli se na sedam orijentacija i još više organizacionih podvojenosti« — Pavle Pavlović, *Jedinstvo sindikata*, Beograd 1926, str. 33.

²⁾ Arhiv Instituta za istoriju Sarajevo (u daljem tekstu: AIS), fotokopije iz Arhiva Kominterne (u daljem tekstu: KI), MF 46/255, 1924—1925. — Izveštaj o položaju u Jugoslaviji, Beograd 7. jula 1925. godine, str. 4.
— O začecima opozicije organ KPJ *Komunist* pisao je sljedeće: »Katastrofalno zaoštrenje državne krize poslednjih dana izazvalo je naporedo sa procesom revolucionisanja proleterskih i seljačkih masa, do potpunog formiranja jedne nove socijaldemokratske grupacije kod nas. Ona se začela još 1922—1923. godine. — *Komunist* organ KPJ, br. 1, 1. januara 1925. godine (Novi socijaldemokratski pokret u Jugoslaviji, str. 3.)

unutar KPJ raspravljalo bilo je, ipak, nacionalno pitanje.³⁾ O svim ovim pitanjima raspravljalo se na Trećoj zemaljskoj konferenciji KPJ, koja je održana u Beogradu od 1—4. januara 1924. godine.⁴⁾ U toku diskusije o nacionalnom pitanju u drugoj polovini 1923. godine, a naročito na Trećoj zemaljskoj konferenciji, unutar KPJ, odnosno NRPJ formirala se opozicija, koja je o mnogim pitanjima partijske politike i taktike imala suprotno mišljenje od mišljenja partijske većine. Dio opozicije je predvodio Života Milojković, istaknuti funkcioner KPJ iz perioda legalnog djelovanja partije.⁵⁾ Neposredno poslije Treće zemaljske konferencije, u organizacijama NRPJ sproveden je referendum o svim njenim odlukama i rezolucijama. Sve rezolucije, izuzev rezolucije o orga-

³⁾ — **Pregled istorije SKJ**, Beograd 1963, str. 122—129.; **Glas Slobode**, Sarajevo br. 8, 21. februara 1924. godine (Komunisti sami o sebi). U ovom članku **Glasa Slobode**, koji je pažljivo pratio sukobe unutar KPJ i NRPJ i često pojedine odluke komentarisao, u okviru NRPJ razlikuje se ekstremna i umjereni struja.

³⁾ **Pregled istorije SKJ**, Beograd 1963, str. 122.
— O shvatanjima nacionalnog pitanja unutar KPJ i NRPJ 1923. i 1924. godine iscrpno se bavi dr Dušan Lukač u svojoj knjizi **Radnički pokret u Jugoslaviji i nacionalno pitanje 1918—1941**, Beograd 1972, str. 129—220.

⁴⁾ Stepanski — predstavnik KPJ u Beču je u stvari Dragotin Gustinčić. — Dr Dušan Lukač, navedeno djelo, str. 190.
— AIS, KI, MF 46/255, 1924—1925. godine (Stepanski, Izvještai o konferenciji KPJ od 1—4. januara); **Radnik**, organ NRPJ, Beograd br. 101, 6. januara 1924. (od ovog broja počinju se objavljivati rezolucije sa Treće zemaljske konferencije KPJ).

⁵⁾ Milojković Života je bio urednik **Radničkih novina** 1919—1920. godine. Za člana Centralnog izvršnog odbora CPV KPJ izabran je u junu 1920. godine na Vukovarskom kongresu. Na osnovu odluka CPV KPJ, on je postavljen za glavnog urednika sarajevskog **Glasa Slobode** i za privremenog sekretara Likvidacionog odbora KPJ za BiH u periodu poslije Vukovarskog kongresa. Na izborima za Ustavotvornu skupštinu 28. novembra 1920. izabran je za poslanika na listi KPJ. Poslije donošenja Zakona o zaštiti države, odužen je za organizovanje atentata na regenta Aleksandra i osuđen na tzv. Vidovdanskom procesu 23. februara 1922. na dvije godine robije. Krajem 1924. godine isključen je iz KPJ. Početkom 1925. pokreće i uređuje list **Radničko jedinstvo** (1925—1934). — **Izabrani spisi Moše Pijade**, tom I, kni. 2, Beograd 1964, str. 835; Ibrahim Karabegović, **Radnički pokret Bosne i Hercegovine između revolucionarne i reformističke orijentacije 1909—1929**, Sarajevo 1973. godine, str. 190.

— Sve do Plenuma Centralnog vijeća KPJ 20—26. novembra 1924. zajedno sa Životom Milojkovićem u tzv. opoziciji su bili i Pavle Pavlović i Sima Marković, kada su ova dvojica kooptirana u Centralni odbor NRPJ. — Dr Dušan Lukač, navedeno djelo, str. 213.

— U jednom izvještaju (najvjerovatnije privremenog CK KPJ) Kominterni iz 1925. o ovome se kaže: »Ovaj spor je dobio svoju javnu i jasnu principijelnu formu prvi put na januarskoj zemaljskoj konferenciji 1924. godine. Tada se u Partiji pojavila opozicija koja se i principijelno i taktički nije slagala sa većinom u partiji. Pitanja koja su iskrsla kao povod za sukob uglavnom su bila ova: Stav Partije u proceni situacije i prema demokratiji, nacionalno pitanje, jedinstveni front seljaka i radnika — radničko-seljačka vlada, odnos između ilegalne i legalne partije, partijske sindikalne frakcije...«. — AIS, KI, MF 46/255, 1924—1925, (Položaj u Jugoslaviji,) str. 4.

nizacionom pitanju, objavljene su u listu **Radnik** — organu NRPJ.⁶⁾ Odbacivši stavove i politiku desnice, većina članstva se referendumom izjasnila za liniju KPJ utvrđenu na Trećoj zemaljskoj konferenciji.⁷⁾ Poslije neuspješnih pokušaja u toku 1924. godine da se nađe baza za sporazum sa opozicijom, Centralni odbor NRPJ je 28. septembra 1924. godine u partijskoj štampi objavio materijale o sporu u Partiji, gdje su detaljno iznesene razlike u stavovima Centralnog odbora i opozicije. Nekoliko dana kasnije, opozicija je u svom odgovoru odbacila sve optužbe Centralnog odbora, posebno one u kojima se tvrdilo da opozicija potcjenjuje nacionalno pitanje.⁸⁾ Odgovor ili, kako se u ondašnjoj socijalističkoj štampi naziva, manifest opozicije potpisala su trideset četvorica članova opozicije, među kojima je bilo i nekoliko istaknutih partijskih i sindikalnih funkcionera.⁹⁾ Do Plenuma Centralnog vijeća KPJ 20—26. novembra 1924. godine završen je novi referendum o sporu u Partiji i tom prilikom je najveći broj partijskih organizacija osudio opoziciju i podržao stavove rukovodstva KPJ i ljevice o nacionalnom pitanju.¹⁰⁾ Konačno, ovaj spor je završen na taj način što je jedan dio opozicije poslije novembraskog plenuma prišao Centralnom odboru, dok je drugi, zajedno sa Životom Milojkovićem i Lazom Stefanovićem,

⁶⁾ **Radnik** Beograd br. 101, 102, 103, 104, 105 od 6. januara do 10. februara 1924. godine. Rezolucije sa Treće zemaljske konferencije KPJ objavljene su u Istorijskom arhivu CK KPJ, tom II, Beograd 1950, str. 59—89.

⁷⁾ U izvještaju Kominterni o stanju u KPJ i NRPJ, koji se odnosi na 1924. godinu, pored ostalog, se kaže: »Treća zemaljska konferencija Partije najzad je uspjela da udari siguran osnov za odnos između KP i NRPJ. Celokupnim pokretom, pa i NRPJ rukuje KP. I sve što sada radi NRPJ to radi po odlukama i direktivama KP. Duhovni i organizacioni uticaj KP na NRPJ nesumnjivo postoji. To se naročito manifestovalo prilikom izvršenog referenduma u NRPJ po svima rezolucijama koje je KPJ donela na svojoj trećoj konferenciji 1924. godine, jer su te rezolucije referendumom sem Beograda i još tri-četiri mesta u celoj zemlji primljene jednoglasno.« (podvukao I. K.). — AIS, KI, MF 46/255 (Izvještaj o stanju Partije, str. 2/; Pregled istorije SKJ ... str. 128.

— Od ukupno oko 3.500 članova NRPJ u referendumu je uzelo učešća 3.100 članova, od kojih je većina glasala za prijedloge Centralnog odbora NRPJ. Referendumom je izabrano i novo Zemaljsko vijeće i Centralni odbor NRPJ. U Centralni odbor su izabrani Filip Filipović, predsjednik; Triša Kaclerović, Laza Stefanović, Kosta Novaković, Aca Popović, Aleksa Rebrić i Josif Stefanac. — **Radnik** br. 109, 8. marta 1924. godine.

⁸⁾ Dr Dušan Lukač, navedeno djelo, str. 206—208. Istorijski arhiv CK KPJ, Tom II, Bgd. 1950, str. 310. NRPJ je zabranjena u julu 1924. godine.

⁹⁾ Opozicija je formulisala svoje mišljenje o nacionalnom pitanju u izjavi objavljenoj 8. oktobra 1924. godine. — AIS, KI, omot 81, kutija 5 (Položaj u KPJ).

— Među trideset četvoricom potpisnika manifesta opozicije bilo je i nekoliko istaknutih sindikalnih funkcionera, kao npr. Aleksa Rebrić, Lazar Stefanović, Dragutin Bukvić, Milivoje Kaljević itd. **Glas Slobode** br. 41, 16. oktobra 1924 (Komunistički spor); **Radnički pokret**, sveska 1—2, Sarajevo 1926, str. 57 (Akcija opozicije u NRPJ);

— Osim ovih, u potpisnike opozicije se ubraja i profesor Živojin Cvetković. — **Radničke novine**, br. 42/1924. (Lom među komunistima).

¹⁰⁾ Dr Dušan Lukač, navedeno djelo, str. 213.

isključen iz KPJ.¹¹⁾ Tako se poslije tzv. centrumaške opozicije iz druge polovine 1920. godine u redovima KPJ 1924. ponovo pojavila jedna nova, istina malobrojnija, opozicija koja će činiti jezgro buduće SRG »Ujedinjenje«.

Iako je u cjelokupnoj diskusiji i sporu nacionalno pitanje zauzimalo centralno mjesto, treba imati u vidu da su na formiranje opozicije koju je predvodio Života Milojković i na njenu buduću orijentaciju znatno uticali i njeni stavovi o odnosu Partije i sindikata, odnosu prema seljaštvu, ocjena međunarodnog karaktera kapitalizma i unutrašnje situacije u zemlji. Nacionalni program ljevice usvojen na Trećoj zemaljskoj konferenciji, koji u poređenju sa dotadašnjim programom KPJ predstavlja korak naprijed, sadržavao je i neke krupne nedostatke. Ti nedostaci su izraženi u zahtjevu za obrazovanjem federativne radničko-seljačke republike na Balkanu i u Podunavlju i u nepriznavanju makedonske i crnogorske nacije.¹²⁾ Navedeni zahtjevi su polazili od pretpostavke da se društvo nalazi u revolucionarnom periodu raspadanja kapitalizma i od ocjene konkretne situacije na Balkanu i u Jugoslaviji.¹³⁾ Ovoj nerealnoj ocjeni revolucionarnih i oslobodilačkih snaga u balkanskim zemljama opozicija je suprotstavila mišljenje da se u Jugoslaviji Kapitalistički poredak konsoliduje i da treba radničku klasu organizovati u borbi za postizanje što potpunije demokratije u buržoaskom sistemu. U nacionalnom pitanju veći dio opozicije ostao je pri shvatanju da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod, da su Makedonci Srbi i da nacionalno pitanje u Jugoslaviji ne postoji, odnosno da se zbog nacionalnog pitanja ne bi smjeli zapostaviti svakodnevni socijalno-ekonomski interesi rad-

¹¹⁾ Isto, str. 217.

— Laza Stefanović, Milivoje Kaljević, Miodrag Manojlović i Mihajlo Todrović su ubrzo izmijenili svoj opozicioni stav, odnosno napustili redove opozicije. — **Radnički pokret**, sveska 1—2, Sarajevo 1926, str. 57.

— Opoziciona grupa koja je istupila iz KPJ, odnosno NRPJ brojala je oko 35 članova, uglavnom iz Beograda. — AIS, KI, MF 46/255 (položaj u Jugoslaviji, str. 4).

— Iz pisanja **Glasa Slobode** moglo bi se zaključiti da je većina članova opozicije samostalno napustila redove KPJ nakon što je njen vođa Života Milojković isključen iz KPJ na Plenumu KPJ, novembra 1924 — **Glas slobode** br. 49, 11. decembra 1924. godine. Zanimljivo je da je i beogradska **Politika** donijela o tom događaju članak pod istim naslovom. — **Politika** od 4. decembra 1924. godine.

— Ubrzo poslije isključenja, odnosno istupanja beogradskog dijela opozicije iz KPJ, mjesna organizacija NRPJ u Sarajevu isključila je iz članstva nekoliko omladinskih funkcionera na čelu sa Franjom Parteom, zbog toga što su se stavili na stranu opozicije. **Glas Slobode** br. 49, 11. decembra 1924. godine.

¹²⁾ **Pregled istorije SKJ**... str. 125; **Radnik**, br. 101, 6. januara 1924. (Rezolucija o nacionalnom pitanju); Istorijski arhiv CK KPJ, tom II, Beograd 1950, str. 67—71.

¹³⁾ Dr Dušan Lukač, navedeno djelo, str. 209; **Radnik** br. 104, 3. februara 1924. (Referendum u Partiji).

— U diskusiji o rezoluciji o nacionalnom pitanju Rajko Jovanović je, pored ostalog, rekao: ...»No i kraj sve vladajuće reakcije jača proleterski otpor fašizmu u Evropi, jača revolucionarna leвица u Njemačkoj. **Fakta govore da je situacija objektivno revolucionarna** (podvukao I. K.) — **Radnik** br. 104/1924.

ničke klase.¹⁴⁾ Života Milojković je, ipak, smatrao potrebnim da istakne kako on nikada nije izričito tvrdio da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod već tri srodna naroda »koji se pod uticajem ekonomskog razvitka nalaze u procesu ujedinjavanja i stapanja u jednu naciju...«¹⁵⁾ Karakteristično je da se opozicija najodlučnije suprotstavila politici stvaranja jedinstvenog fronta radnika i seljaka, koji bi trebalo da dovede do stvaranja radničko-seljačke republike. Nasuprot paroli borbe za diktaturu proletarijata, opozicija je istakla parolu borbe za demokratiju.¹⁶⁾

Činjenice da su članovi opozicije, kao istaknuti funkcioneri, imali jake pozicije u Nezavisnim sindikatima i da se rješenje nekih važnijih spornih pitanja (nacionalno pitanje, pitanje radničko-seljačke vlade), ipak, još uvijek nalazilo u sferi teoretskih razmatranja, pa čak i apstraktnih i nerealnih zahtjeva, uticale su na to da se ova razmimoilaženja u najoštrijem vidu ispolje u sindikalnom pokretu.¹⁷⁾ Sekretari

¹⁴⁾ Dr Dušan Lukač, navedeno djelo, str. 170, 206, 207; AIS, KI, MF46/255 (Pismo Sime Markovića Izvršnom odboru Kominterne od 2. XII 1924.

— U diskusiji o rezoluciji Triše Kaclerovića — Rezoluciji o političkoj situaciji — vođa opozicije Života Milojković je rekao: »Kada je reč o međunarodnoj političkoj situaciji, ona u ovom momentu nije revolucionarna, nego kontrarevolucionarna...« On je naglasio da je situacija na Balkanu u znaku najveće reakcije, da kapitalizam nije u stanju da izađe iz krize, ali uporedo s tom krizom ne rastu paralelno revolucionarne snage, koje treba da sruše tu reakciju. — **Radnik** br. 104, 3. februara 1924 (Referendum u partiji). U pogledu na nacionalno pitanje Života Milojković je u ovoj diskusiji istakao da Partija treba da istakne »samo one parole koje odgovaraju odnosu snaga i psihološkom stanju masa... Naša partija nije kadra da primi na sebe tako krupne zadatke i ona ne treba da se tereti zadacima koje nemože da izdrži...«.

¹⁵⁾ Arhiv Instituta za istoriju radničkog pokreta Srbije (AIRP), Beograd, Zbirka Živote Milojkovića (Z.Z.M.), br. 195 — Moj odgovor CO NRPJ.

— Potrebno je imati u vidu da je dio opozicije pod vodstvom Živote Milojkovića, iako je on imao dodirnih tačaka sa nekim stavovima Sime Markovića, predstavljao posebnu struju u NRPJ, odnosno KPJ.

¹⁶⁾ **Radnik**, br. 104/1924 (Referendum u Partiji); Dr Dušan Lukač, navedeno djelo, str. 207; AIS, KI, MF46/255 — Pismo S. Markovića Kominterni od 2. decembra 1924. godine.

— U svojoj diskusiji o rezoluciji o političkoj situaciji Života Milojković je, pored ostalog, rekao: »Ja držim da u sadašnjoj situaciji ta parola (parola radničko-seljačke vlade — I. K.) ima samo propagandistički karakter...« Pripadnik opozicije Aleksa Rebrić u diskusiji o istoj rezoluciji istakao je bojazan da seljaci uđu u Partiju i izjasnio se protiv parole o radničko-seljačkoj vladi. — **Radnik** br. 104/1924. (Referendum u partiji).

¹⁷⁾ Od članova opozicije početkom 1923. godine u Izvršnom odboru Centralnog međusaveznog sindikalnog odbora Jugoslavije nalazili su se: Milivoje Kaljević, sekretar; Janko Petaković, predsjednik; Milan Grojić, tehnički sekretar i blagajnik, Aleksa Rebrić, Milija Petrović i Miodrag Manojlović. — Izvještaj Izvršnog odbora CMSOJ za Zemaljsku konferenciju Nezavisnih sindikata, Beograd 1923, str. 105.

— Milivoje Kaljević, Janko Petaković, Milan Grojić, Dragutin Bukvić, Lazar Stefanović, Stojan Stanković i Miodrag Manojlović su 1924. godine bili članovi Izvršnog odbora CRSOJ. — **Organizovani Radnik**, Beograd, br. 5, 27. januara 1924. godine; br. 7, 7. februara 1924. i br. 54, 28. avgusta 1925. godine. — U izvještajima Kominterni kaže se da su članovi opozicije uglavnom sindikalni funkcioneri. — AIS, KI, MF46/255 (Položaj u Jugoslaviji, str. 5; Izvještaj o stanju u Partiji, str. 2).

— Josip Cazi, **Nezavisni sindikati**, knj. I, Zagreb 1962, str. 354.

Centralnog radničkog sindikalnog odbora Jugoslavije (Nezavisni sindikati) Dragutin Bukvić i Milivoje Kaljević, koji su pripadali opoziciji, lično su se suprotstavili na Trećoj konferenciji KPJ stvaranju partijskih frakcija u organizacijama Nezavisnih sindikata. Zastupajući shvaćanje o partijskoj nezavisnosti sindikata, koje su istovremeno stalno isticali i reformisti, opozicija je odbila da sprovede odluke Treće zemaljske konferencije. U stvari, opozicija je već u to vrijeme vršila pripreme za pristupanje jednog dijela Nezavisnih sindikata reformističkom Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije, koji je stvoren oktobra 1925. godine.¹⁸⁾

Odmah poslije isključenja iz KPJ, Života Milojković je počeo pripreme za pokretanje samostalnog lista. Zahvaljujući podršci onih članova opozicije koji su još uvijek u Nezavisnim sindikatima vršili istaknute funkcije, već 1. januara 1925. godine pod njegovim uredništvom pojavio se prvi broj **Radničkog jedinstva**.¹⁹⁾ Pokretanje lista koji je izražavao interese i stavove opozicije predstavlja prvi korak u njenom formiranju do samostalne socijalističke grupe. Program lista, pa prema tome i buduće socijalističke grupe, uredništvo je izložilo u proglasu »članovima i prijateljima jugoslovenskog radničkog pokreta« 23. decembra 1924. godine.²⁰⁾ Zanimljivo je da se u proglasu ne govori ništa o sporu u Partiji i razlozima zbog kojih je jedan dio opozicije napustio KPJ. U početku se konstatuje da radnička klasa Jugoslavije, zbog njene slabosti i nemoći, ne predstavlja gotovo nikakav faktor »ni u političkom ni na ekonomskom polju...« Zbog toga je zadatak lista da objektivno analizira uzroke koji su doveli radnički pokret u takvo stanje. Djelujući u tom pravcu, **Radničko jedinstvo** će se posebno zalagati za jedinstvo proletarijata» u duhu proleterskog socijalizma« i za formiranje moćnog i klasnog radničkog pokreta »čiji će osnov i centar biti sindikati...«. Na kraju proglasa se naglašava da će list u tom pogledu djelovati potpuno slobodno i nezavisno, da neće biti vezan ni sa kakvom političkom grupacijom, pa prema tome ga ne treba ni shvatiti organom neke nove partije.²¹⁾ Iz navedenog proglasa, u kojem je, u stvari, izložena programska orijentacija socijalističke grupe Živote Milojkovića, može se zaključiti da je ona težište svoje djelatnosti usredsredila na sindikalni pokret. To je i razumljivo ako imamo u vidu da su članovi te grupe i oni koji su materijalno podržavali **Radničko jedinstvo** igrali značajnu ulogu u Nezavisnim sindikatima. Ambicije Živote Milojkovića

¹⁸⁾ AIS, KI, MF46/255 — Izvještaj Stepanskog (Dragutin Gustinčić) **O konferenciji KPJ** od 1—4. januara 1924. godine, str. 4; Josip Cazi, Navedeno djelo, knj. I, str. 369.

— U Centralnu upravu URSSJ izabrani su sljedeći funkcioneri Nezavisnih sindikata — pripadnici opozicije: Dragutin Bukvić, Milan Grojić, Stojan Stanković i Janko Petaković. U Centralnu upravu URSSJ izabran je i funkcioner Nezavisnih sindikata iz BiH Bogoljub Čurić. — **Glas Slobode** br. 41, 20. oktobra 1925.

¹⁹⁾ AIRP Srbije, ZŽM (12) Članovima i prijateljima jugoslovenskog radničkog pokreta, Beograd 23. 12. 1924. godine); AIS, KI, MF46/255 — **Položaj u Jugoslaviji**, str. 5; **Glas Slobode** br. 1, 1. januara 1925.

²⁰⁾ AIRP Srbije, ZŽM/12

²¹⁾ AIRP Srbije, ZŽM/12; **Glas Slobode** br. 1, 1. januara 1925. godine.

i njegove grupe da se nametne kao posrednik u cilju ujedinjenja cjelokupnog jugoslovenskog proletarijata zasnivale su se, međutim, na nereálnim procjenama sopstvenih mogućnosti kao i stanja unutar pojedinih socijalističkih grupacija u Jugoslaviji.

Osim u Beogradu, gdje je bila relativno najbrojnija, opozicija je imala pristalica (pojedinci i manje grupacije) i u drugim dijelovima i radničkim centrima u zemlji. U ovom članku pozabavićemo se, uglavnom, njenom aktivnošću i uticajem u Bosni i Hercegovini.

O postojanju opozicije u Bosni i Hercegovini, njenom djelovanju i ličnostima koje su joj pripadale postoje veoma oskudni podaci. Ipak, i na osnovu oskudnih podataka možemo zaključiti da je početkom 1924. godine bilo pojedinaca koji su pružali otpor sprovođenju odluka Treće zemaljske konferenciji KPJ. Iz diskusije predstavnika Oblasnog sekretarijata KPJ za Bosnu i Hercegovinu na plenarnoj sjednici Zemaljskog vijeća KPJ, koja je održana od 11. do 13. aprila 1924. godine, vidi se da je tu grupicu predvodio Bogoljub Čurić.²²⁾ Nakon isključenja Živote Milojkovića, a zatim i istupanja beogradske grupe opozicije iz NRPJ, odnosno KPJ, mjesna organizacija NRPJ u Sarajevu isključila je iz svojih redova nekoliko omladinskih funkcionera na čelu sa Franjom Parteom.²³⁾ Zanimljivo je da se među isključenim ne spominje Bogoljub Čurić. Iako bi se na osnovu dostupne i do sada poznate arhivske građe moglo pretpostaviti da on nije koncem 1924. godine bio isključen iz KPJ, gotovo sa sigurnošću možemo tvrditi da je Bogoljub Čurić već početkom 1925. godine pripadao opoziciji u KPJ. Istina, on je ranije, pa i početkom 1925. godine više naginjao onom dijelu opozicije koju je predvodio Sima Marković. Međutim, i on i još neki funkcioneri Nezavisnih sindikata u Bosni i Hercegovini u toku 1926. godine potpuno će se uključiti u socijalističku grupu koju je predvodio Života Milojković.²⁴⁾

Po njenim stavovima o nacionalnom i sindikalnom pitanju, odnosu prema seljaštvu, kao i u procjeni međunarodne i unutrašnje situa-

²²⁾ Na ovoj sjednici diskutant Ivić je o tome rekao: »Naša grupa u Sarajevu broji 20 članova, opoziciju smo imali od Čurića, ali kad je došao Đurić (vjerovatno Đuro Đaković) u Sarajevo, a posle Nikolić, ona je slomljena...« — AIS, KI, Kutija 4, omot br. 55 (Zapisnik sednice Plenuma Zemaljskog veća KPJ održanog 11—13. 4. 1924, str. 2; Uroš Nedimović, **Nezavisni sindikati u Bosni i Hercegovini u periodu 1921—1924. godine**, Prilozi br. 7, Sarajevo 1971, str. 84.

²³⁾ **Glas Slobode** br. 49, 11. decembra 1924.

²⁴⁾ Prema evidenciji Policijske direkcije u Sarajevu, Bogoljub Čurić se već od 1923. godine ističe kao socijalista (policija je sasvim pravilno trpala u jednu kapu i socijaliste i članove SRG »Ujedinjenje« — I. K.) — ABiH, VZSO, Pov. br. 532/1927. — U izvještaju policije o predavanju koje je organizovala mjesna organizacija SPJ u Sarajevu 1926, među prisutnim socijalistima spominje se i Bogoljub Čurić, iako je on bio tada član SRG »Ujedinjenje«. — ABiH, VZSO, Pov. br. 1826/1926. — Osim Bogoljuba Čurića, od istaknutih funkcionera Nezavisnih sindikata u BiH opoziciji je, bar početkom 1925. godine, pripadao i Danilo Ponajarac. To se može zaključiti iz pisma Jove Jakšića Životi Milojkoviću od 13. januara 1925. godine. — AIRP Srbije, ZZM/56.

cije, opozicija je bila najbliža onoj centrističkoj struji Socijalističke partije Jugoslavije koju su predstavljali bosanskohercegovački socijalisti. Za buduću veoma usku saradnju bosanskohercegovačkih socijalista i opozicije od velikog je značaja bila podudarnost u shvatanju nacionalnog pitanja i pitanja odnosa partije prema sindikatima.²⁵⁾ Sličnost u shvatanju navedenih pitanja i činjenica da se i Jovo Jakšić, koji je u okviru Socijalističke partije Jugoslavije u to vrijeme predvodio tzv. lijevo krilo, nalazio u sličnom položaju kao i Života Milojković uticali su na njihovu prisniju saradnju već od pojave prvog broja **Radničkog jedinstva**.²⁶⁾ Međutim, početak njihove saradnje sigurno je i ranijeg datuma. Jovo Jakšić je najvjerovatnije i prije pokretanja Radničkog jedinstva bio o tome obaviješten od Živote Milojkovića. U vezu s tim se može dovesti činjenica da je već 1. januara 1925. godine, istoga dana kad se pojavilo i **Radničko jedinstvo, Glas Slobode** opširno obavijestio čitaoce o njegovom programu. U ovom osvrtu, čiji je autor bio Jovo Jakšić, posebno se ističe namjera pokretača **Radničkog jedinstva** »da stvarno i ozbiljno uđu u situaciju jugoslovenskog radničkog pokreta«, bez pretenzije da osnuju novu partiju.²⁷⁾ Iznoseći prošlogodišnji bilans radničkog pokreta, **Glas Slobode** je u istom broju pružio punu podršku opoziciji izrazivši nadu da će jugoslovenski radnički pokret u idućoj godini »ući u fazu ujedinjavanja i obnavljanja u većim razmerima.²⁸⁾ Jovo Jakšić je i u pismu Životi Milojkoviću početkom 1925. godine podržao stav **Radničkog jedinstva**, obećavši da će se i lično založiti za povećanje broja pretplatnika među bosanskohercegovačkim socijalistima.²⁹⁾

Ovako započeta saradnja dobila je svoj puni zamah u toku 1925. godine, u vrijeme ideoloških i organizacionih priprema onakvog sindikalnog ujedinjenja kakvo su zamišljali i bosanskohercegovački socijalisti i grupa Živote Milojkovića. Naime, Jovo Jakšić se kao tumač i predstavnik bosanskohercegovačkog dijela Socijalističke partije Jugoslavije, protivno stavu Glavnog odbora partije, zalagao za što nezavis-

²⁵⁾ Jovo Jakšić, istaknuti bosanskohercegovački socijalista, bio je vatreni pristalica partijske nezavisnosti sindikata. Na toj paroli došlo je i do izdvajanja jednog dijela sindikalnog pokreta koji je bio pod uticajem komunista i njegovog pripajanja URSSJ. Što se tiče nacionalnog pitanja, i bosanskohercegovački socijalisti su zastupali tezu o procesu stapanja Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu naciju.

²⁶⁾ Zbog posebnog stava prema sindikalnom pokretu i zbog odluke Oblasnog odbora SPJ za BiH da ne učestvuje u parlamentarnim izborima 1925. godine, Jovo Jakšić je došao u ozbiljan sukob sa Glavnom partijskom upravom SPJ. Početkom 1925, on je, čak, pomišljao da napusti članstvo u glavnoj partijskoj upravi. — AIRP Srbije, ZZM/56.

²⁷⁾ Saradnju između opozicije KPJ i bosanskohercegovačkih socijalista zapazio je odmah i **Komunist**, organ KPJ. **Komunist** upotrebljava za bosanskohercegovačke socijaliste izraz »Policaj-socijalisti« — **Komunist** br. 3, februar 1925. godine (»Renegatsko Jedinstvo« u službi srpske buržoazije); **Glas Slobode** br. 1, 1. januara 1925. godine.

²⁸⁾ **Glas Slobode**, br. 1, 1. januara 1925 (Nova godina).

²⁹⁾ AIRP Srbije, ZZM/56. — U pismu Jove Jakšića Životi Milojkoviću se kaže: »Stav RADNIČKOG JEDINSTVA je potpuno pravilan. Samo iz toga stava moći će izvršiti potreban uticaj na svim stranama...«

niji sindikalni pokret. Smatrajući da sindikalno ujedinjenje ne može biti uslovljeno prethodnim ujedinjenjem socijalista i komunista, jer je ogromna većina radnika izvan uticaja i jednih i drugih, Jovo Jakšić je tvrdio da se problem ujedinjenja i stvaranja jakog sindikalnog pokreta nalazi u okupljanju onih radnika »koji nisu ni socijalisti ni komunisti.«³⁰⁾ U toj borbi za sindikalno jedinstvo, odnosno za stvaranje URSSJ, Jovo Jakšić se koristio svakom prilikom da za tadašnje stanje u jugoslovenskom sindikalnom pokretu optuži komuniste i Treću internacionalu. Politika tzv. jedinstvenog fronta proletarijata, koju je zagovarala Crvena sindikalna internacionala, za njega je »laž i prevara«. Po njegovom mišljenju, sindikalno ujedinjenje je jedino ostvarljivo bez ikakvih uslova, »ali i bez i protiv Moskve...«³¹⁾.

Kako sami nisu predstavljali ozbiljniju snagu, a pošto su se i ranije deklarirali kao protivnici komunističke taktike u sindikalnom pokretu, predstavnici onog dijela Nezavisnih sindikata koji su bili bliski grupi Živote Milojkovića našli su se na istim pozicijama na kojima su bili i bosanskohercegovački socijalisti.³²⁾ Naravno, ovdje treba imati u vidu da su na teritoriji Bosne i Hercegovine Nezavisni sindikati bili zabranjeni i da se nakon zabrane postavljalo pitanje ilegalnog ili legalnog djelovanja. S tim u vezi je bilo i pitanje egzistencije pojedinih sindikalnih funkcionera i činovnika u radničkim socijalnim ustanovama. Saradnja sa socijalistima omogućavala im je i jedno i drugo.³³⁾

U periodu od druge polovine februara do početka oktobra 1925. godine redakcija **Glasa Slobode** organizovala je diskusiju o aktuelnoj problematici sindikalnog pokreta u kojoj je, pored Jove Jakšića i Dragiše Lapčevića, učestvovao i Bogoljub Čurić. Sa nekoliko članaka u **Glasu**

³⁰⁾ **Glas Slobode** br. 10. 5. marta 1925. (Posle izborna razmišljanja).

³¹⁾ AIRP Srbije, ZŽM/56; **Glas Slobode** br. 3, 15. januara 1925. (Moskva i sindikalni pokret).

³²⁾ Da je do saradnje između grupe Ž. Milojkovića i bosanskohercegovačkih socijalista došlo na osnovu sličnih stavova o sindikalnom pokretu i pitanju njegovog ujedinjenja, vidi se iz pisma Jove Jakšića Životi Milojkoviću od 13. januara 1925. godine. U ovom pismu Jovo Jakšić kaže: »I ORGANIZOVANI RADNIK u poslednje vreme postaje malo ljeviji. Izgleda da su funkcioneri nezavisnih sindikata pravilno shvatili položaj i svoj zadatak. Samo još ne mogu da se oslobode obzira prema Moskvi...« ...»Iz Zagreba od tipografa (oni su bili inicijatori sindikalnog ujedinjenja I. K.) još nema ništa. Sumnjam da su stvar napustili, nego su verovatno naišli na teškoće«. — Arhiv IRP Srbije ZŽM/56.

³³⁾ Policijska direkcija za BiH o Bogdanu Čuriću, pored ostalog, kaže: »Njegova je tendencija da dođe do kakvog položaja, na kome bi mogao učebno živjeti, a pošto je uvideo da sa ljevičarima radničkog pokreta (komunistima) to više postići neće, stupio je u socijalno-demokratsku stranku i u svom radu druži se sa predstavnicima te stranke. — ABiH, VŽSO, Pov. br. 532/1927. — Bogoljub Čurić je već 1926. godine postavljen za sekretara Radničke komore u Splitu. — AIRP Srbije, ZŽM/23, 24. — Iz uvjerenja koje mu je izdao Centralni sekretarijat Radničkih komora vidi se da je Ž. Milojković bio referent pri navedenom sekretarijatu od 23. 9. 1925. do 1. 7. 1926. godine sa mjesečnom platom u 1925. godini 4.000 i u 1926. 5.000 dinara. — AIRP Srbije, ZŽM/198.

Slobode on je pružio punu podršku stvaranju URSSJ.³⁴⁾ »Kongresu ujedinjenja«, koji je održan u Beogradu od 10. do 12. oktobra 1925. godine prisustvovali su u ime Nezavisnih sindikata Bogoljub Čurić, Sabrija Nurkić i Alija Ekinović, predstavljajući neznatnu grupicu disidenata iz Nezavisnih sindikata. U Centralnu upravu URSSJ, pored ostalih, izabrani su i poznati članovi opozicije Stojan Stanković, Dragutin Bukvić, Milan Grojić, Janko Petaković, Radivoj Petrović, a iz Bosne i Hercegovine Bogoljub Čurić.³⁵⁾

Formiranje SRG »Ujedinjenje«

Nepuna tri mjeseca nakon formiranja URSSJ, 1. decembra 1925. godine, održana je u Beogradu konferencija potpisnika proglašenja opozicije na kojoj je odlučeno »da se svi drugovi koji su istupili iz NRPJ ili koji su je napustili organizuju kao posebna grupa koja će, s obzirom na celokupnu situaciju u radničkom pokretu raditi na grupisanju i ujedinjenju naše radničke klase u svima pravcima.«³⁶⁾ Na kraju konferencije izabran je odbor koji je imao zadatak da izradi program i statut nove grupe.³⁷⁾ Pošto su do početka 1926. godine završene sve potrebne pripreme, 19. januara iste godine održana je u Beogradu konferencija na kojoj je konstituisana Socijalistička radnička grupa »Ujedinjenje«. Povodom njenog formiranja, organ ove grupe — **Radničko jedinstvo** istaklo je da SRG **Ujedinjenje** nije vezana niti će biti vezana ma sa kojom od postojećih političkih organizovanih radničkih partija ili grupa i da će biti »čisto propagandistička organizacija«.³⁸⁾ Prema statutu koji je istovremeno objavljen, zadatak ove socijalističke grupe bio je da »putem

³⁴⁾ **Glas Slobode** br. 17, 1. maja 1925. (U znaku simbola rada); br. 36, 10. septembra 1925 (Pođimo napred); br. 40, 8. oktobra 1925 (Bosanski radnici za ujedinjenje).

— O aktivnosti B. Čurića i Nezavisnih sindikata u BiH vidi opširnije: Uroš Nedimović, **Djelovanje komunista u sindikatima u Bosni i Hercegovini od 1925. do 1929. godine**, Prilozi br. 8, Sarajevo 1972. godine.

— O kongresu ujedinjenja na kojem je stvoren URSSJ vidi opširnije: **Pregled istorije SKJ**, Beograd 1963, str. 133—135.

³⁵⁾ **Glas Slobode** br. 40, 41 od 8. i 20. oktobra 1925; **Organizovani radnik** br. 77, 12. novembra 1925 (Oko ujedinjenja); Uroš Nedimović, navedeni rad, str. 161; **Radničko jedinstvo**, Beograd br. 18, 10. juna 1926.

— Potrebno je istaći da URSSJ nije kompeltno prišla opozicija NRPJ. Prije Kongresa sindikalnog ujedinjenja u oktobru 1925. godine, jedan dio opozicije je odvojio i ponovo prišao ljevičarima. **Glas slobode** br. 46, 26. novembra 1925.

— Iz opozicije su istupili Laza Stefanović, Milivoj Kaljević, Miodrag Manojlović i dr. — **Organizovani radnik** br. 73, 1. 11. 1925; **Radnički pokret**, br. 1—2, 1926, str. 57 (Akcija opozicije u NRPJ).

³⁶⁾ **Radničko jedinstvo** br. 47, 6. 12. 1925 (Konferencija partijske opozicije).

³⁷⁾ Isto. U ovaj odbor su izabrani: Života Milojković, Stojan Stanković, Milisav Gavrilović, Lazar Petrović i Milan Grojić.

³⁸⁾ **Radnički pokret** sv. 1—2, 1926. U ime bosanskohercegovačkog dijela opozicije konstituirajućoj konferenciji SRG »Ujedinjenje« prisustvovali su Bogoljub Čurić i Franjo Parte. — **Radničko jedinstvo** br. 4, 31. 1. 1926.

štampe i žive reči u najširim redovima radničke klase propagira i popularizuje ideju nužnosti klasnog grupisanja i ujedinjenja celokupnoga našega proletarijata». ³⁹⁾

Iz prepiske između Jove Jakšića i Živote Milojkovića moglo bi se zaključiti da su Života Milojković i njegovi istomišljenici, prije donošenja odluke o svom konstituisanju, imali namjeru da pristupe Socijalističkoj partiji Jugoslavije, ali ih je od toga odvratilo Jovo Jakšić. Po njegovom mišljenju, u ondašnjim prilikama je jedna »srednja politička grupa« u radničkom pokretu bila neophodna. ⁴⁰⁾

Ubrzo poslije konstituisanja SRG »Ujedinjenje« razvila je aktivnost u cilju okupljanja pristalica i u drugim krajevima Jugoslavije. Od istaknutijih sindikalnih funkcionera iz Bosne i Hercegovine, osim Bogoljuba Čurića i Franje Partea, ovoj radničkoj grupi su prišli Vladeta Bilbija i Danilo Ponjarac. ⁴¹⁾ S obzirom na to da je Bogoljub Čurić od 1. aprila 1926. godine trebalo da stupi na dužnost u splitskoj radničkoj komori, postavilo se pitanje najpogodnije ličnosti koja bi u Sarajevu i u unutrašnjosti Bosne i Hercegovine organizovala rad na okupljanju pristalica i formiranju Oblasnog odbora SRG »Ujedinjenje«. O tome se pregovaralo sa Franjom Parteom, koji je živio u Beogradu, ali zbog njegovog odbijanja da dođe u Sarajevo, ovo pitanje ostalo je otvoreno sve do druge polovine 1927. godine. ⁴²⁾

Iz diskusije Živote Milojkovića, Stojana Stankovića, Dragutina Bukvića i Radivoja Petrovića na oblasnoj konferenciji u Sarajevu vidi da je, osim u Srbiji i Bosni i Hercegovini, SRG »Ujedinjenje« do tada organizovala svoje pristalice i u Vojvodini, a u julu iste godine i u Sloveniji. ⁴³⁾ Razumljivo je da se radilo u veoma malom broju pristalica. U toku ljeta 1926. godine Života Milojković je stupio u kontakt sa Međunarodnim biroom Nezavisnih (revolucionarnih) socijalističkih partija, čiji je sekretar bila Angelika Balabanova, da bi na taj način novoformiranoj socijalističkoj radničkoj grupi u izvjesnoj mjeri podigao ugled u redovima jugoslovenskog radničkog pokreta. ⁴⁴⁾ Ipak, bar što se tiče Bosne i Hercegovine za cijelo vrijeme postojanja SRG »Ujedinjenje« nije uspjela, kao uostalom i druge tadašnje socijalističke i radničke organizacije, da u svoje redove privuče veći broj članstva. Cjelokupnom njenom aktivnošću u Bosni i Hercegovini u periodu do zavođenja šestojanuarskog režima bilo je obuhvaćeno najviše desetak članova, uglav-

³⁹⁾ Glas slobode, br. 6, 11. februara 1926. godine.

⁴⁰⁾ AIRP Srbije, ZŽM/57. (Pismo J. Jakšića Ž. Milojkoviću od 20. 10. 1925. godine)

⁴¹⁾ AIRP Srbije, ZŽM/56, 21. (Pismo Vladete Bilbije Ž. Milojkoviću od 16. 3. 1926.)

⁴²⁾ AIRP Srbije, ZŽM/21; Radničko jedinstvo br. 18. 10. juna 1926. (Oblasna konferencija SRG »Ujedinjenje«). Bogoljub Čurić je na ovoj konferenciji podnio izvještaj o stanju grupe u BiH.

⁴³⁾ Radničko jedinstvo br. 18 i 22 od 10. juna i 13. jula 1926. godine.

⁴⁴⁾ AIRP Srbije, ZŽM/13 (Pismo Angelike Balabanove Ž. Milojkoviću od 14. 6. 1926); Mala enciklopedija, Prosveta, Beograd 1959, str. 102.

nom u Sarajevu.⁴⁵⁾ Oblasni odbor SRG »Ujedinjenje«, koji je formiran maja 1926. godine, postojao je samo formalno. Već polovinom decembra 1926. godine u BiH ne postoji nikakva organizaciona forma, pa prema tome ni Oblasni odbor ove socijalističke grupe. Ističući neophodnost postojanja bilo kakve organizacione forme, Vladeta Bilbija, jedan od istaknutijih pristalica SRG »Ujedinjenje«, smatrao je da bi to bilo potrebno i zbog podrške Jovi Jakšiću, koji je imao dosta protivnika u Glavnom odboru socijalističke partije Jugoslavije i u sarajevskoj mjesnoj organizaciji.⁴⁶⁾ Nastupajući oblasni izbori u Bosni i Hercegovini i već započeti pregovori SRG »Ujedinjenje« i bosanskohercegovačkih socijalista o zajedničkoj kandidacionoj listi ubrzali su rad na organizacionom oformljenju pristalica SRG »Ujedinjenje« u Sarajevu.⁴⁷⁾ Međutim, sve do oktobra 1927. godine ona nije bila formirana, pa je prijetila opasnost da se i ono malo pristalica rasturi po drugim partijama.⁴⁸⁾ Polovinom septembra 1927. godine u Sarajevu je održan sastanak na kojem je izabran privremeni sekretarijat, koji je imao zadatak da radništvo Bosne i Hercegovine upozna sa programom SRG »Ujedinjenje« i da prikuplja finansijska sredstva za održanje **Radničkog jedinstva**. Ovaj privremeni sekretarijat je ograničio svoju djelatnost uglavnom na Sarajevo, odbacivši prijedlog Oblasnog odbora socijalističke partije za BiH o osnivanju zajedničkih političkih odbora u unutrašnjosti.⁴⁹⁾ Treba imati u vidu da su prije odbijanja ovog prijedloga između bosanskohercegovačkih socijalista i pristalica SRG »Ujedinjenje« izbile ozbiljne nesuglasice oko pitanja izbora u radničkim komorama.⁵⁰⁾ To je došlo do izražaja u oštroj kritici **Radničkog jedinstva** upućenoj socijalistima zbog njihovog birokratskog odnosa i politike koju su sprovodili u radničkim komorama i okružnim uredima za osiguranje radnika.⁵¹⁾ Ipak, do potpunog raskida dotadašnje saradnje nije došlo. Naprotiv, međusobne veze su pred predstojeće skupštinske izbore, septembra 1927. godine, još više učvršćene. Izborna aktivnost i pripreme oko osnivanja nove socijalističke partije u koju bi se uključila i grupa Živote Milojkovića uticala su na ponovno konstituisanje SRG »Ujedinjenje«, pa je 10. oktobra 1927. godine formiran Pri-

⁴⁵⁾ Govoreći o stanju radničkog pokreta u BiH, Vladeta Bilbija u pismu Ž. Milojkoviću kaže: »U nas se ne može ni govoriti o grupi nego o jednoj gomilici komunističkih otpadnika koja nosi firmu grupe«. AIRP Srbije, ZŽM/31.

⁴⁶⁾ U pismu Ž. Milojkoviću od 12. decembra 1926. Vl. Bilbija kaže: »Na ovim pregovorima (misli se na pregovore sa socijalistima o zajedničkoj kandidatskoj listi na oblasnim izborima u BiH — I. K. se pokazalo da smo mi mnogo pogrešili što nismo formirali ranije svoju grupu. Ima naših pristalica koji nisu dovoljno pravilno orijentisani ili ne znaju šta mi hoćemo...« — AIRP Srbije, ZŽM/22.

⁴⁷⁾ Isto. U vezi sa formiranjem grupe u Sarajevu je održan sastanak 14. decembra 1926.

⁴⁸⁾ AIRP Srbije, ZŽM/24 (Vl. Bilbija — Ž. Milojkoviću); ZŽM/26.

⁴⁹⁾ AIRP Srbije, ZŽM/30 (Vl. Bilbija, Ž. Milojkoviću, 17. 9. 1927).

⁵⁰⁾ Naime, u to vrijeme trebalo je da se održe izbori za radničke komore, koje je SRG »Ujedinjenje« smatrala svojom šansom da u radničkim komorama ostvari što jači uticaj.

⁵¹⁾ AIRP Srbije, ZŽM/199; **Radničko jedinstvo**, br. 1, 1. januara 1928. i br. 2. od 22. januara 1928. godine.

vremeni oblasni sekretarijat u koji su ušli: Ibrahim Beširović, Husein Hodžić i Josip Velicki.⁵²⁾ Konačno, 23. septembra 1928. godine, u prisustvu delegata mjesnih organizacija iz Sarajeva, Zenice, Banje Luke, Bihaća, Vareša, Jajca i Dervente formiran je oblasni sekretarijat SRG »Ujedinjenje« za BiH. Sastav ovog sekretarijata pruža nam šaroliku sliku. U njemu su se nalazili nekadašnji ljevičari, socijalisti-centristi i desničari (nekadašnji zvanaši), što je dokaz čestih kolebanja članstva i slabosti pojedinih radničkih partija i grupa.⁵³⁾ Formiranje oblasnog sekretarijata i osnivanje nekoliko mjesnih organizacija u unutrašnjosti uglavnom je došlo kao posljedica rascjepa u Socijalističkoj partiji Jugoslavije. Nezadovoljni politikom vođstva, pojedini članovi Socijalističke partije Jugoslavije prišli su u to vrijeme SRG »Ujedinjenje« u BiH. Njena, pak, vremenski veoma kratka aktivnost imala je privremeni karakter i uglavnom je bila vezana za važnije događaje, kao što su, na primjer, izbori.

Izborna saradnja SRG »Ujedinjenje« Oblasnog odbora SPJ za BiH

U periodu do uspostavljanja šestojanuarskog režima 1929. godine, kada je bila zabranjena, Socijalistička partija Jugoslavije učestvovala je i na skupštinskim izborima 1927. godine. U međuvremenu su socijalisti učestvovali i na opštinskim i oblasnim izborima. Odluka o učešću bosanskohercegovačkih socijalista na oblasnim izborima donesena je na Oblasnoj skupštini SPJ za BiH, koja je održana u Sarajevu 1. decembra 1926. godine. Na ovoj skupštini je, što je za naša razmatranja od posebnog značaja, odlučeno da se sve radničke političke grupe pozovu u izbornu koaliciju pod parolom opšteg jedinstva radničke klase i njenog ekonomskog, kulturnog i socijalnog programa.⁵⁴⁾ Polazeći od činjenice

⁵²⁾ **Radničko jedinstvo**, br. 22, od 18. oktobra 1927. godine. — Husein Hodžić prišao ovoj grupi septembra 1927. godine. — AIRP Srbije, ZŽM/30.

⁵³⁾ U Oblasni sekretarijat SRG »Ujedinjenje« izabrani su: Ivan Jugović, Husein Hodžić, Meho Zekić, Alfons Šubić, Vladeta Bilbija, Ivan Velicki, Ibrahim Beširović (Sarajevo), Alija Ekinović (Zenica), Martin Zrelec (Banja Luka), Anto Krešo (Jajce), Redžep Junuzović (Travnik), Muho Midžić-Džinić (Vareš), Pavle Jelić (Kakanj), Nikola Krbavac (Višegrad), Mustafa Tinjić (Tuzla) i Kasim Kafedžić (Derventa). Za predsjednika Izvršnog odbora izabran je Ivan Jugović, a za sekretara Husein Hodžić. — **Radničko jedinstvo** br. 18, 27. oktobra 1928. godine.

— O privremenom karakteru novoformiranih mjesnih organizacija najbolje govori činjenica da su one formirane na brzinu i neposredno pred Oblasnu konferenciju. Tako je, na primjer, Mjesna organizacija u Sarajevu formirana 27. septembra, u Banjoj Luci 30. septembra, a u Zenici 2. oktobra 1928. — **Radničko jedinstvo**, br. 18, 7. 10. 1928. godine.

— Da se radilo zaista o jednoj neuticajnoj i veoma slaboj radničkoj grupi dokaz je činjenica da Izvršni odbor SRG »Ujedinjenje« nije imao mogućnosti da u svoje ime pošalje nijednog predstavnika na osnivačku skupštinu Oblasnog sekretarijata za BiH. — AIRP Srbije, ZŽM/10 (Zapisnik sa sjednice IO od 7. avgusta 1928. godine).

⁵⁴⁾ **Glas slobode**, br. 47, 3. decembra 1926. godine (Radnici Bosne i Hercegovine u oblasnim izborima).

da je već i sam zajednički nastup u jednoj ovakvoj akciji veliki politički i moralni dobitak, Oblasni odbor SPJ za BiH pozvao je sve radničke političke grupe u Bosni i Hercegovini u izbornu koaliciju. Pri tome se i nije toliko računalo na izborni uspjeh, koliko na značaj ove akcije za dalji razvitak radničkog pokreta u pravcu njegovog potpunog ujedinjenja.⁵⁵⁾ U vezi s tim, vođeni su početkom decembra 1926. godine pregovori između vodstva Socijalističke partije Jugoslavije, (Oblasnog odbora u Sarajevu), Socijalističke radničke grupe »Ujedinjenje« (grupa oko Živote Milojkovića) i tzv. »nezavisnih radnika« (komunisti). U pregovorima koji su trajali čitavu sedmicu došlo je do sporazuma socijalista i SGR »Ujedinjenje«, dok su se pregovori sa komunistima završili s neuspjehom.⁵⁶⁾ Pregovori su se, uglavnom, vodili oko utvrđivanja ličnosti koja će biti nosilac kandidatske liste i oko izbornog proglašenja kao platforme s kojom bi se ušlo u izbornu borbu. Nesuglasica je bilo, uglavnom, između socijalista i komunista, a Socijalistička radnička grupa »Ujedinjenje« nije postavljala nikakve uslove u vezi sa kandidacionom listom.⁵⁷⁾ Kao nosioci kandidatske liste pominjani su od strane socijalista Jovo Jakšić, a od strane komunista Ilija Ramljak. Pošto se obje strane oko ovih ličnosti nisu mogle složiti, predložena je treća ličnost kao kompromisna, tj. Milan Jokić (bivši komunista). Međutim, i pored toga, komunisti su odbili učešće na zajedničkoj listi, pa su socijalisti u ovim izborima istupili zajedno sa grupom Živote Milojkovića.⁵⁸⁾

Uočljivo je da su socijalisti svim silam nastojali da do ove izborne koalicije dođe. To njihovo nastojanje je, svakako, rezultat sopstvene nemoći i slabosti, a i težnje da se zagovaranjem politike ujedinjenja raznih struja u radničkom pokretu podigne ugled i »opravda« dotadašnji opozicioni stav prema Glavnom odboru Socijalističke partije Jugoslavije.

⁵⁵⁾ *Glas slobode* br. 47/1926. (Put do jedinstva).

⁵⁶⁾ Glavni odbor SPJ bio je protiv koalicije sa grupom Živote Milojkovića, što se vidi iz članka **Oblasni izbori u Bosni i radnici**, *Radničke novine* br. 50/1926, i članka Vitomira Koraća, **Izborni kompromis**, *Pravo naroda* br. 4, 17. februara 1927. Pokušaj izborne koalicije u oblasnim izborima između socijalista i grupe »Ujedinjenje« u Beogradu završen je neuspjehom, Arhiv IRP Srbije, Beograd, Zbirka Živote Milojkovića 3,4/1927. — Zapisnik sa zбора od 16. januara 1927. u Beogradu i Proglas. U članku **Oblasni izbori u Bosni i radnici**, pored ostalog, stoji: »I ovo iskustvo je dokaz da proces ujedinjavanja i približavanja radničkih grupa može ići najpre kao proces prikupljanja socijalističkih snaga. Ovo se i vrši tamo gde nije onemogućeno apsurdnim zahtevom Živote Milojkovića da socijalistička patrija treba da likvidira ili da krije svoje ime i svoj program pred nekakvim 'blokom'«. **Radničke novine** br. 50/1926. U osvrtu Vitomira Koraća na oblasne izbore u BiH, pored ostalog, se kaže: »Ostaje nam još **bosanski primer**. I ovdje se svesno izbegavalo da se postavi čista naša partijska lista. Htelo se opet, neke vrste **trulim kompromisom** postići neki uspeh... Bosanski drugovi trebalo bi jednom da se ozbiljno zamisle, kud vodi ovo njihovo **sistematsko** izdvajanje od ostale partije i kakvi će konac biti toga sarajevskog separatizma...« **Pravo naroda** br. 4, 17. februara 1927. godine (Izborni kompromis).

⁵⁷⁾ AIRP Srbije, Beograd, Zbirka Živote Milojkovića 22 (Pismo Vladete Bilbije Životi Milojkoviću od 12. decembra 1926).

⁵⁸⁾ Jedan razbijen pokušaj, *Glas slobode* br. 49, 16. decembra 1926. AIRP Srbije, Zbirka Ž. Milojkovića 22 (Pismo V. Bilbije Ž. Milojkoviću od 12. decembra 1926).

slavije. S druge strane, komunisti nisu mogli pristati na izbornu koaliciju ako bi se na zajedničkoj kandidatskoj listi nalazila kompromitovana ličnost, a takvi su bili uglavnom svi socijalistički funkcioneri. Izgleda da su glavne prepeke nastale oko izbornog proglašenja. Komunisti su, pored ostalog, u prvi plan izborne platforme stavili borbu protiv ratne opasnosti, vojne diktature i za mir sa Sovjetskom Rusijom, borbu protiv centralizma, hegemonije, nacionalnog ugnjetavanja, za pravo samoopredjeljenja svih naroda Jugoslavije i za borbeni savez radnika i seljaka protiv kapitalizma.⁵⁹⁾ Socijalisti su, međutim, u svom izbornom programu u prvi plan istakli borbu za političke i socijalne slobode radničke klase, za samoupravu, racionalniju privrednu i poresku politiku, provođenje agrarne reforme itd.⁶⁰⁾ Potrebno je istaći da ni rukovodstvo Socijalističke partije Jugoslavije nije bilo za ovaj izborni kompromis, a ono što su činili socijalisti u Bosni i Hercegovini, bio je samoinicijativni pokušaj one struje koja se okupljala oko Jove Jakšića i koja je, u prvom redu, na taj način pokušala ojačati svoj politički položaj u partiji.⁶¹⁾

Zajednička lista SRG »Ujedinjenje« i Oblasnog odbora SPJ za BiH pojavila se u **Glasu Slobode** polovinom decembra, a njen nosilac je bio Jovo Jakšić.⁶²⁾ Pored ove, istaknute su još i zajedničke kandidatske liste u Tuzli, Zenici i Visokom. Tako je za Tuzlu i tuzlanski srez nosilac liste bio Mitar Trifunović, a njegov zamjenik je bio socijalista Mato Vidović.⁶³⁾ Socijalisti i komunisti u Tuzli i okolini su se dogovorili da na oblasnim izborima nastupe zajednički pod nazivom »Radnička lista«. U izbornom programu radnicima Tuzle i okoline, koji su potpisali Mitar Trifunović, Mijo Cuvaj, Jozo Z. Jurić, Mato Vidović i Mulaga Mustaćević, zahtjeva se ukidanje svih iznimnih zakona i uredbi, sloboda zborna i dogovora, sloboda štampe, slobodno djelovanje svih radničkih ekonomskih i političkih organizacija, potpuna samouprava u opštini, srezu i oblasti, potpuna primjena socijalnog zakonodavstva, otklanjanje nezaposlenosti, pomoć siromašnim seljacima, pravedniji sistem opore-

⁵⁹⁾ Jovan Marjanović, **Radnička klasa i Komunistička partija Jugoslavije na izborima za Narodnu skupštinu**, Istoriski glasnik, 1—2, Beograd 1950, str. 42—43. (Rukovodstvo tzv. Radničko-seljačkog republikanskog saveza uputilo je otvoreno pismo vodstvima HSS, Savezu zemljoradnika, disidentima HSS U Dalmaciji, SDS, SPJ — crnogorskim federalistima, u kome je iznesena platforma za zajedničko istupanje na izborima. Jovan Marjanović donosi u ovom radu sve tačke ove platforme.)

⁶⁰⁾ **Glas slobode** br. 48, 11. decembra 1926 (Radnicima u Bosni i Hercegovini). Da je bilo neslaganja oko izbornog proglašenja, vidi se iz članka pod naslovom **Jedan razbijen pokušaj** (**Glas slobode** br. 49/1926).

⁶¹⁾ AIRP, Beograd, Zbirka Ž. Milojkovića, 22. (Pismo Vladete Bilbije životi Milojkoviću od 12. decembra 1926. godine).

⁶²⁾ **Glas slobode** br. 49, 16. decembra 1926. godine. Kandidatska lista: Jovo Jakšić, novinar, Bogoljub Curić, privatni činovnik; dr Mojsije Zon, ljekar; Ivan Kralj, tesarski radnik; Ivan Frkatović tipograf — zamjenici: Vladeta Bilbija agronom; Safet Inđić, bravar; Đuro Vitković, privatni činovnik; Čedo Drinčić, bravar; Melentije Milovojević, staklarski radnik; Vjekoslav Beranek, oblasni sekretar ORS-a i Filip Dujlović, stolarski radnik.

⁶³⁾ **Glas slobode** br. 50, 23. decembra 1926. godine (Kandidatske liste u oblasnim izborima).

zivanja itd.⁴⁴) U predizbornim skupštinama u sarajevskom srezu i u gradu Sarajevu zajednički su nastupali socijalisti i pristaše SRG »Ujedinjenje«, ali se na njima zapazilo i prisustvo komunista. Tako su predizbornom zboru u Sarajevu, koji je održan 16. januara 1927. godine na Marijindvoru (prisutnih 300 do 350), prisustvovali Ognjen Prica, dr Ljubomir Živković, Julijo Varesko, Dušan Špirić, Ešref Jakubović i Vaso Ilić.⁴⁵) Bosanskohercegovački socijalisti na ovim izborima nisu očekivali veći uspjeh. Oni su u prvom redu računali na moralni uspjeh i na to da će izbori »ubrzati proces ujedinjavanja radničke klase...«⁴⁶) Karakteristično je jedno upozorenje koje je upućeno izbornim agitatorima i sindikalnim organizacijama u Bosni i Hercegovini. Naglasivši partijsku neutralnost sindikalnih organizacija, u ovom upozorenju se pozivaju partijski agitatori da u izbornoj borbi ne angažuju sindikalne organizacije i da ih ostave po strani.⁴⁷) Upozorenjem se htjelo, obzirom na dotadašnje izjave, vlastima prikazati kako se Socijalistička partija Jugoslavije u Bosni i Hercegovini sindikalnim pokretom ne koristi u svoje političke svrhe. Jedan od glavnih razloga nepostavljanja radničke liste u banjalučkoj oblasti, pored ostalog, bila je i bojazan da u izbornoj borbi razne političke partije ne »rasure« odbranbene stručne radničke organizacije.⁴⁸) Zajedničke liste socijalista i socijalističke radničke grupe »Ujedinjenje« postavljene su u gradu Sarajevu, gradu i srezu Zenica, srezu visočkom i u gradu i srezu Tuzli. Ovom kompromisu, kako smo već istakli, pridružili su se u Tuzli i komunisti. Izbori su održani 23.

⁴⁴) *Glas slobode* br. 50, 1926 (Radnicima u Tuzli i okolici; Sedmog januara 1927. godine u Kreki je održan zajednički predizborni zbor na kojem su govorili Mitar Trifunović i Mato Vidović (*Glas slobode* br. 2, 13. januara 1927).

⁴⁵) ABiH, VZSO, Pov. br. 2342/27. (Poliicijska direkcija za BiH Velikom županu); *Glas slobode* br. 3, 20. januara 1927. godine. 12. januara 1927. godine u Sarajevu su održana dva zajednička predizborna zbora (kafana »Jablan« i Vratnik-Sirokac). Na prvom je referisao dr Mosije Zon, a na drugom Bogoljub Čurić. Prisutno 17, odnosno 50 osoba, ABiH, VZSO, Pov. br. 2342/27. Na oblasnim izborima 1927. godine sarajevski radnici su istakli kao nosioca liste Republikanskog radničko-seljačkog bloka člana CK KPJ Đuru Đakovića. Policija je bez uspjeha vršila pritisak na radnike predlaže da povuku svoje potpise, prijeteci im otpuštanjem s posla i protjerivanjem (*Pregled istorije SKJ*, Beograd 1963, str. 146).

⁴⁶) *Glas slobode* br. 51, 30. decembra 1926 (Cilj našeg učešća u oblasnim izborima. (U vezi s tim od posebnog je interesa proglas socijalista i grupe »Ujedinjenje« upućen sarajevskim biračima u kojem se nagovještava potreba stvaranja nove radničke partije, koja će objединiti cjelokupni proletarijat (*Glas slobode*, br. 1, 7. januara 1927. godine).

⁴⁷) »Svaki veći politički događaj, naročito izbori, uzbudi duhove i u stanju je da potrese sve one zajednice među čijim članovima ima raznih političkih pogleda. To je slučaj i sa našim sindikalnim organizacijama. Zato je potrebno, čak nezavisno i od toga što po svom karakteru sindikalne organizacije ne vode političke akcije i što naš sindikalni pokret počiva na osnovici partijske neutralnosti u ovim izborima, kao i u svim drugim sindikalne organizacije ostaviti po strani i u miru i ne angažovati ih za agitaciju ni za jednu stranku i ni za jednu listu. Ukoliko bude radničkih kandidacionih lista, njih će podnositi i za njih raditi radničke partije i grupe, ili pojedinci...« (*Glas slobode* br. 47, 3. decembra 1926 — Sindikalne organizacije i oblasni izbori).

⁴⁸) D. B. (Dušan Balaban), Naše neučestvovanje u oblasnim izborima, *Glas slobode* br. 1, 7. januara 1927. godine.

januara i na njima su gore navedene liste dobile: u gradu Sarajevu 400, u Tuzli sa Krekom i Lukavcom 230, u srezu Tuzla 332, u Zenici 91, u srezu Zenica 68 i u srezu Visoko 175 glasova, ukupno 1.296 glasova.⁶⁹⁾ Izborni rezultati socijalista u Bosni i Hercegovini ocijenjeni su u **Glasu slobode** kao relativan uspjeh, pokazavši istovremeno tačnost stanovišta da se radnički pokret mora stvarati iznova, uvlačenjem unj novih radničkih generacija.⁷⁰⁾ Oni su s obzirom na ukupne rezultate u cijeloj zemlji, istovremeno pokazali da su političke organizacije bile potpuno neuticajne. Izbori su još više pokrenuli diskusiju o potrebi stvaranja nove socijalističke radničke partije na novim osnovama i o potrebi ujedinenja raznih struja radničkog pokreta.⁷¹⁾

Iste godine, 11. septembra 1927, održani su i četvrti poslijeratni skupštinski izbori u Jugoslaviji. Ukaz o raspuštanju Narodne skupštine i raspisivanju novih izbora objavljen je 15. juna iste godine.⁷²⁾ Izbori su zakazani u vrijeme kada je kralj Aleksandar postao odlučujući faktor u političkom životu zemlje, okupivši oko sebe predstavnike krupnog kapitala iz srbijanskih političkih partija, JMO i Slovenske ljudske stranke. Nasuprot ovim, formira se opozicioni blok hrvatske i srpske buržoazije iz tzv. prečanskih krajeva, u koji su ušle Hrvatska seljačka stranka i Samostalna demokratska stranka (Seljačko-demokratska koalicija). Koalicija je borbom protiv režima uspjela privući mnoge glasače u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Vojvodini i drugim krajevima.⁷³⁾ Akcija dvora na razbijanju građanskih političkih partija nije naišla na njihov odlučan otpor, a primjer Uzunovićeve vlade 1926. godine pokazao je da su i opozicione stranke postale kraljev saučesnik u njegovim neparlamentarnim postupcima.⁷⁴⁾ U vrijeme krize, maja 1926, ispoljile su se i tendencije vojnih krugova oko Petra Živkovića za vojnom diktaturom.⁷⁵⁾ Obrazovanje radikalno-demokratske vladine koalicije Vukićević — Marinković predstavlja drugu fazu u akciji dvora na razbijanju političkih stranaka.⁷⁶⁾ Socijalistička partija Jugoslavije ušla je u ove izbore organizaciono i idejno pocijepana na više dijelova. Na jednoj strani je bio centar u kojem su glavnu riječ vodile pristalice saradnje sa Nezavisnim sindikatima, a na drugoj desnica koju su predvodili Nedeljko Divac i Vitomir Korać, koja je bila protiv bilo kakve saradnje sa komunistima. Bosanskohercegovački dio Socijalističke

⁶⁹⁾ ABiH, VŽSO, br. 2311/27; **Glas slobode** br. 4, 27. januara 1927; **Pravo naroda** br. 4, 17. februara 1927. godine. Ostale stranke su u Sarajevu dobile sljedeći broj glasova: HSS (S. Zelenika), 143, JMO 3878, SDS 823, HSS (Šutej) 1.347 i NRS 3.480 (Avakum Perišić), ABiH, VŽSO, br. 2311/27.

⁷⁰⁾ **Glas slobode** br. 4, 27. januara 1927. godine (Radnički glasovi).

⁷¹⁾ Anton Šmit, **Problem podizanja radničkog pokreta, Radnički pokret**, Sarajevo, sv. 1, 1927.

⁷²⁾ **Glas slobode**, br. 24, 17. juna 1927. (Ukaz o raspisivanju izbora)

⁷³⁾ Pregled istorije SKJ, Beograd 1963, str. 143; Dr Branislav Gligorijević, navedeni rad, str. 478.

⁷⁴⁾ Dr Branislav Gligorijević, **Demokratska stranka i politički odnosi u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca**, Beograd 1970, str. 467.

⁷⁵⁾ Dr Branislav Glogorijević, navedeni rad, str. 468.

⁷⁶⁾ Dr Branislav Gligorijević, navedeni rad, str. 470.

partije Jugoslavije već odavno je vodio samostalnu politiku, ne priznajući često odluke glavne partijske uprave. Tako je Socijalistička partija samo prividno egzistirala oko cjelina, ali je unutrašnji sukob između ovih struja bio neizgladiv.⁷⁷⁾ Zbog toga je i razumljivo da su i u ove izbore bosanskohercegovački socijalisti ušli samostalno, ne čekajući i ne pridržavajući se odluka Glavne partijske uprave. Tako su, usprkos odluci Glavne partijske uprave, koja je donesena na sjednici od 8. jula 1927,⁷⁸⁾ da Partija u izborima učestvuje samostalno bez ikakvih kompromisa sa građanskim partijama i sa komunistima, socijalisti u Bosni i Hercegovini počeli još ranije pripreme za izbore u zajednici sa SRG »Ujedinjenje«.⁷⁹⁾ U *Glasu Slobode* je sve ono što je prethodilo raspisivanju ovih izbora ocijenjeno kao »vrhunac političkog nemorala i besprincipijelnosti naših buržoaskih političara i njihovih partija«, a raspisivanje izbora je pozdravljeno, jer je to bio »jedini izlaz iz nepodnošljivog političkog stanja...«⁸⁰⁾ Izbori su u bosanskohercegovačkom dijelu Socijalističke partije shvaćeni kao prilika da se povjeri »koliko je napredovao proces odvajanja radničkih masa od buržoaskih partija« i kao prilika za stvaranje i jačanje klasnog borbenog političkog fronta radničke klase pod socijalističkom zastavom.⁸¹⁾

Pregovori o izbornoj koaliciji između socijalista i SRG »Ujedinjenje« u Bosni i Hercegovini, koji su vođeni početkom jula 1927, završeni su uspješno. Razloga za nesuglasice i nije bilo, jer je ova koalicija SRG »Ujedinjenje« mogla samo biti od koristi. Njeni članovi u Bosni i Hercegovini i sami su priznali da su kao samostalna grupa bez jačeg uticaja i da bi njihovo učešće u izborima zajedno sa socijalistima predstavljalo najbolju manifestaciju u cilju ujedinjenja radničkog pokreta u Jugoslaviji.⁸²⁾ Iz prepiske između Vladete Bilbije, jednog od istaknutijih članova SRG »Ujedinjenje«, koji se nalazio u Sarajevu, i

⁷⁷⁾ ABiH, VZSO, Pov. br. 1433/27. (Ministarstvo unutrašnjih dela Kraljevine SHS Velikom županu sarajevske oblasti); AIRP Srbije, Zbirka Ž. Milojkovića 25 (Pismo Vladete Bilbije, Ž. Milojkoviću od 23. maja 1927. godine).

⁷⁸⁾ Odluka Glavne partijske uprave, *Radničke Novine* br. 28/1927.

⁷⁹⁾ *Glas Slobode* br. 27, 8. jula 1927. godine.

⁸⁰⁾ *Glas Slobode*, br. 24, 17. juna 1927 (Izbori).

⁸¹⁾ *Glas Slobode*, br. 26, 30. juna 1927 (Izborna borba).

U članku *Izborna borba (Radnički pokret, Sarajevo, sv. VIII, 1927)* Dragiša Lapčević, pored ostalog, o predstojećim izborima kaže: »Na predstojeće izbore, iako su dočekani nespremno, gleda se kao na pogodan momenat da se prošire i učvrste socijalističke organizacije...« (str. 226).

Dr Zivojin Cvetković preporučuje da se izbori iskoriste za obrazovanje novih organizacija (*Radnički pokret sv. VIII, 1927, str. 227—230*).

»Kad su glavni Partijski odbor i naš Oblasni odbor SPJ doneli odluku o učešću u septembarskim parlamentarnim izborima, za njih je, uglavnom, bilo jasno: 1) da opšti politički kurs u zemlji i naš program zahtevaju od nas da uzmemo aktivnog učešća u izborima; 2) da je politička svest radničke klase, posle višegodišnjeg lutanja i iskustva po buržoaskim nacionalističkim i verskim partijama, porasla i to iskustvo znatnom broju radnika otvorilo socijalistički vidik i uputilo ih na klasno opredeljivanje i na političkom polju...« (*Glas Slobode* br. 27, 8. jula 1927. godine).

⁸²⁾ AIRP Srbije, Zbirka Ž. Milojkovića, 27, 28 (Preписка Vladete Bilbije i Zivote Milojkovića); *Glas Slobode*, br. 27, 8. jula 1927.

Živote Milojkovića vidi se da je u redovima bosanskohercegovačkih socijalista postojala struja koja je bila protiv kandidacije Sretena Jakšića, koja je prihvatila dr Mojsija Zona, koji se nije kompromitovao u radničkim socijalnim ustanovama.⁸³⁾

Od ukupno šest izbornih okruga socijalisti i Socijalistička radnička grupa »Ujedinjenje« odlučili su da istaknu svoje kandidacione liste u sarajevskom, tuzlanskom, travničkom i banjalučkom izbornom okrugu. Nosioći lista bili su u sarajevskom okrugu Sreten Jakšić, u travničkom Rudolf Fatner (socijalisti), u banjalučkom Bogoljub Čurić (SRG »Ujedinjenje«) i u tuzlanskom advokat iz Bijeljine Hamza Grošić.⁸⁴⁾

Pored činjenice da su socijalisti i protiv odluke glavnog partijskog odbora stupili u izbornu koaliciju sa SR grupom »Ujedinjenje«, uočljive su i neke razlike u izbornim proglasima glavnog odbora Socijalističke partije Jugoslavije i njenog oblasnog odbora za Bosnu i Hercegovinu. Oba proglasa sadržavala su zahtjeve socijalno-ekonomskog karaktera, slobodu zbora i dogovora i ostvarenje oblasne, sreske i opštinske samouprave. Interesantno je da se u proglasu Glavnog odbora Socijalističke partije u posljednjoj tački traži »ukidanje kapitalističkog načina i proizvodnje i uprave i postavljanje socijalističkog načina proizvodnje i uprave.«⁸⁵⁾ U zajedničkom proglasu Oblasnog odbora Socijalističke partije za Bosnu i Hercegovinu i SRG »Ujedinjenje«, međutim, u prvi plan je istaknuta težnja za ujedinjenjem radničkog pokreta i stvaranjem nove socijalističke radničke partije.⁸⁶⁾ Tokom jula, avgusta i početkom septembra socijalisti su u pomenuta četiri izborna okruga sproveli veoma intenzivnu izbornu agitaciju, posebno u sarajevskom i banjalučkom izbornom okrugu gdje su i imali najjača uporišta.⁸⁷⁾ U skupštinskim izborima 1927. godine komunisti su u okviru liste Republikanskog radničko-seljačkog saveza pozvali u izbornu koaliciju opozicione građanske partije i grupe, među kojima i socijaliste. Glavni odbor Socijalističke partije Jugoslavije, međutim, u početku je odbio ovu saradnju, optuživši komuniste za saradnju sa buržoaskim partijama.⁸⁸⁾ Zbog postavljanja svojih lista, komunisti su u Bosni i Hercegovini bili

⁸³⁾ U pismu Životi Milojkoviću Vladeta Bilbija, pored ostalog, kaže: »Ja ne vjerujem u uspeh ni jedne od ovih lista, Bosansko radništvo se ne oduševljava mnogo **uredskim i konzumskim činovnicima** (I. K.), u čiju iskrenost sumnja i čiju politiku prati sa nepoverenjem. Izgleda da su to i socijalisti osetili pa je jedan deo bio protiv Sretenove kandidacije i isticao dr. Zona kao čoveka više slobodne profesije. Opozicija nije uspela u prvom redu zbog otpora ljudi iz ureda i oko ureda...«, AIRP, Srbije Zbirka Ž. Milojkovića, 29 (Pismo Vladete Bilbije Ž. Milojkoviću od 19. jula 1927. godine).

⁸⁴⁾ ABiH, VZSO, Pov. br. 1803/1927; **Glas Slobode** br. 31, 4. avgusta 1927. godine.

⁸⁵⁾ **Glas Slobode** br. 30, 28. jula 1927 (Izborni proglas SPJ).

⁸⁶⁾ ABiH, VZSO Pov. br. 1803/1927; **Glas Slobode** br. 31/1927.

⁸⁷⁾ Tako je samo u Sarajevu u toku avgusta i septembra održano 14 predizbornih konferencija, istina uz malu posjetu, ukupno oko 1.000 birača, ABiH, VZSO, Pov. br. 1810/1927; **Glas Slobode**, br. 34. 25. avgusta 1927 (Bogoljub Čurić je tokom avgusta održao predizborne skupove u Banjoj Luci, Prijedoru, Ljubiji, Dobrljinu, Lješljanima, Bosanskoj Dubici i drugim mjestima).

⁸⁸⁾ **Radničke novine**, br. 27, 6. jula 1927. godine (Klasna borba ili suradnja klasa).

izloženi raznim represalijama. Samo u Sarajevu, zbog pokušaja da se istakne lista sa Đurom Đakovićem kao nosiocem otpušteno je iz službe, protjerano ili predato sudu preko 20 lica.⁶⁹⁾ 13. avgusta 1927. Okružni sud u Sarajevu odbio je kandidatsku listu Đure Đakovića, navodno zbog nepropisnih potpisa, ali je glavni razlog bio taj što je policija među potpisnicima primijetila dosta komunista.⁷⁰⁾ Protiv brutalnog postupka policije u Sarajevu prema komunistima, protestovali su i socijalisti.⁷¹⁾ Policija je ometala i izbornu aktivnost socijalista, ali neuporedivo manje nego izbornu aktivnost komunista.⁷²⁾ Na skupštinskim izborima 11. septembra 1927. godine socijalisti su dobili ukupno 24.055 glasova i jedan poslanički mandat,⁷³⁾ a komunisti gotovo dvostruko više 43.114 glasova.⁷⁴⁾ Zajednička lista socijalista i SRG »Ujedinjenja« u Bosni i Hercegovini dobila je preko 2.300 glasova, što je više od 1.000 glasova nego na oblasnim izborima iste godine.⁷⁵⁾ Komunistički kandidati na listama Republikanskog radničko-seljačkog saveza u tuzlanskom i mostarskom izbornom okrugu dobili su ukupno 985 glasova. U proglasu Oblasnog odbora Socijalističke partije radnicima Bosne i Hercegovine, u kojem se govori o značaju prošlih izbora, istaknuto je da je dotadašnje »plemensko i vjersko opredjeljenje birača uglavnom i dalje ostalo«, ali se kao uspjeh ističe činjenica da su socijalisti dobili oko 24.000 glasova i ponovo jedan poslanički mandat.⁷⁶⁾ Socijalisti u Bosni i Hercegovini su u odnosu na oblasne izbore 1927. godine postigli relativno zapažen uspjeh, jer su broj glasača gotovo udvostručili. Posljednji izbori u kojima su bosanskohercegovački socijalisti učestvovali zajedno sa SRG »Ujedinjenje« bili su opštinski izbori, koji su nakon više nezvaničnih najava i odgađanja, u Bosni i Hercegovini prvi put održani 28. oktobra 1928, 10 godina nakon stvaranja Kraljevine SHS. U pozadini akta o raspisivanju izbora stajala je težnja da se u tadašnjoj nestabilnoj situaciji u Bosni i Hercegovini demonstrira snaga postojećeg režima i stvori utisak o demokratičnosti vlasti.⁷⁷⁾ Značaj ovih

⁶⁹⁾ Nedim Šarac: **Učešće Komunističke partije Jugoslavije u opštinskim izborima BiH 1928. godine.** Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, godina I, knj. I, Sarajevo 1961, str. 252.

⁷⁰⁾ ABiH, VZSO pov. br. 2029/1927. (Polijska direkcija za BiH Velikom županu sarajevske oblasti, od 14. avgusta 1927. godine).

⁷¹⁾ **Glas Slobode** br. 33, 18. avgusta 1927 (Levičarske kandidacije u Bosni).

⁷²⁾ **Glas Slobode**, br. 32, 11. avgusta 1927. godine (Slobodni izbori ili nasilja).

⁷³⁾ Statistika izbora narodnih poslanika Kraljevine SHS, održanih 11. septembra 1927, Beograd 1928, str. 240, 241. Jedini socijalistički mandat dobio je u izbornom okrugu Maribor—Celje Josip Petejan, Statistika izbora... str. 365.

⁷⁴⁾ Jovan Marjanović, **Radnička klasa i KPJ na izborima za Narodnu skupštinu**, Istorijiski glasnik, 1—2, Beograd 1950, str. 43; F. Čulinović, **Jugoslavija između dva rata**, I, Zagreb 1961, str. 501.

⁷⁵⁾ Prema podacima iz socijalističke štampe, zajednička socijalistička lista i SRG »Ujedinjenje« dobila je 2.384 glasa (u banjalučkom okrugu 792, sarajevskom 685, travničkom 402 i tuzlanskom 505), **Glas Slobode** br. 37, 15. septembra 1927; **Radnički pokret**, Sarajevo, sv. IX, 1927 (u tuzlanskom 498, a u mostarskom izbornom okrugu 487 glasova); **Statistika izbora narodnih poslanika... donosi cifru od 2.365 glasova**, str. 240—241.

⁷⁶⁾ **Glas Slobode** br. 37, 15. septembra 1927 (Proglas Oblasnog odbora SPJ za BiH).

⁷⁷⁾ Nedim Šarac, **Navedeni rad**, str. 253; **Radničko jedinstvo**, br. 18, 7. X 1928.

izbora za socijaliste u Bosni i Hercegovini bio je u prvom redu u tome što su oni kao prvi poslijeratni opštinski izbori u Bosni i Hercegovini bili prilika da se socijalisti ponovo nađu u opštinskim vijećima.⁹⁸⁾ U ovim izborima komunisti i socijalisti nastupali su odvojeno. Prvi sa listom Republikanskog radničko-seljačkog bloka ili saveza, a drugi sa Radničko-namješteničkom listom.⁹⁹⁾ Socijalisti, koji su opštinskim samoupravama pridavali veliki značaj, shvatili su izbore kao priliku da se što više radničkih predstavnika izabere u opštinske uprave, posredstvom kojih bi se ostvarivali komunalni, socijalni, poreski i drugi zahtjevi radničke klase i siromašnih slojeva društva.¹⁰⁰⁾ Kao i ranije, policija je i u ovim izborima, uglavnom, progomila komunističke kandidate i one koji su ih podržavali, ali su ponekad u tim progonima bili zahvaćeni i socijalisti.¹⁰¹⁾

Radničko-namješteničke kandidatske liste bile su postavljene u Sarajevu, Zenici, Tuzli, Banjoj Luci, Bijeljini, Drvaru, Tesliću, Prači — Sjetlini, Varešu i Kaknju, Gračanici, Bihaću i Strnokosi.¹⁰²⁾ U predizbornoj agitaciji i preko **Glasa Slobode** socijalisti su predstavljali komunističke kandidate kao lažne i neradničke.¹⁰³⁾ Socijalisti su pozvali radnike, namještenike i siromašne građane da glasaju za njihove liste, jer time glasaju za podizanje jeftinijih stanova, svestrano zdravstveno osiguranje, modernu i besplatnu školsku obuku, zbrinjavanje besposlenih, gladnih i iznemoglih, za regulisanje službenih odnosa opštinskih namještenika bez svakog partizanstva, za opštinska obdaništa, za suzbijanje skupoće, za novu opštinsku finansijsku politiku, za pokrivanje opštinskih potreba iz neposrednih poreza itd.¹⁰⁴⁾ Socijalistička radničko-namještenička lista dobila je u Bosni i Hercegovini ukupno 1.516 glasova i 13 mandata.¹⁰⁵⁾ Pogledamo li izborne rezultate, primijetićemo da su socijalisti dobili oko 800 glasova manje nego na poslednjim skupštinskim izborima 1927. godine i da u većim gradovima i industrijskim centrima nisu dobili nijedan mandat (Sarajevo, Tuzla, Zenica i Kakanj).

⁹⁸⁾ Do prvomajskih progona 1919. u opštinskom vijeću grada Sarajeva nalazilo se 9 socijalista. Njih su poslije toga zamijenili zvanaši.

⁹⁹⁾ O učešću komunista u ovim izborima vidi navedeni rad Nedima Šarca.

¹⁰⁰⁾ **Glas Slobode** br. 36, 6. septembra 1928 (Opštinske samouprave).

¹⁰¹⁾ **Glas Slobode**, br. 37, 13. septembra 1928 (Policija i kapitalisti protiv socijalista).

¹⁰²⁾ **Glas Slobode**, br. 43, 24. oktobra 1928.

¹⁰³⁾ ABiH, VZSO, Pov. br. 2025/1928; **Glas Slobode** br. 41, 11. oktobra 1928 (Lažni kandidati).

¹⁰⁴⁾ **Glas Slobode**, br. 41/1928.

¹⁰⁵⁾ Sarajevo 250 glasova, Banja Luka 150 glasova i 1 mandat (Dušan Balaban), Teslić 137 glasova i 1 mandat (Đuro Trifković), Gračanica 70 glasova i 1 mandat (Atif Taletović), Drvar 285 glasova i 6 mandata, Vareš 266 glasova i 4 mandata, Bijeljina 87 glasova, Zenica 76., Strnokosi (poništena kandidatska lista, Tuzla 15 glasova, Sjetlina 44, Kakanj 86, Bihać 50 glasova. (**Glas Slobode**, br. 45, 8. novembra 1928. godine).

O saradnji Oblasnog odbora SPJ za BiH i SRG »Ujedinjenje« na ujedinjenju svih socijalističkih grupacija u Jugoslaviji

Relativan uspjeh koji je postignut djelimičnim sindikalnim ujedinjenjem podgrijavao je ambicije socijalističke radničke grupe oko Živote Milojkovića da preuzme ulogu inicijatora i posrednika u borbi za potpuno ujedinjenje jugoslovenskog radničkog pokreta. Ovaj pretenciozan zadatak postavila je sebi SRG »Ujedinjenje« kao glavni cilj prilikom njenog formiranja početkom 1926. godine. Ideja stvaranja »jedinstvenog, organizaciono i duhovno kompaktnog klasnog proleterskog pokreta« obuhvatila je sve postojeće orijentacije, pa čak i komunističku.¹⁰⁶⁾ Međutim, usljed veoma oštrih suprotnosti principijelog i ličnog karaktera, ova ideja nije otišla dalje od teoretskih rasprava u nekim socijalističkim novinama i časopisima. S obzirom na to da je ona, ipak, već od početka naišla na punu podršku bosanskohercegovačkih socijalista, osvrnućemo se ukratko na najznačajnije momente njihove saradnje sa SRG »Ujedinjenje«. Ocjena i drugih da pri eventualnom ujedinjenju nijedna od postojećih radničkih partija (socijalistička i komunistička) ne mogu predstavljati bazu za okupljanje cjelokupnog radničkog pokreta, izazvala je naročito oštru reakciju Glavnog odbora SPJ. U članku pod naslovom »Životine laži, podmetanja i izvrtanja«, Živko Topalović je smatrao potrebnim da istakne kako je jedino Socijalistička partija Jugoslavije unaprijed predodređena »za političko okupljanje i grupisanje radničke klase u našoj zemlji«, a ne Života Milojković i njegova grupa.¹⁰⁷⁾

Nasuprot velikim razlikama o načinu i putu ujedinjenja koje su postojale između SRG »Ujedinjenje« i Glavnog odbora SPJ, bosanskohercegovački socijalisti su nastavili sa novoformiranom socijalističkom grupom prisnu saradnju, kakva je postojala i u vrijeme pripreme za osnivanje URSSJ. Ova saradnja se ostvarivala uglavnom prepiskom Živote Milojkovića sa Jovom Jakšićem i njihovim čestim ličnim kontaktima. Još prije konstituisanja SRG »Ujedinjenje«, odmah nakon stvaranja URSSJ, njih dvojica su se konsultovali o eventualnom uključivanju opozicije u Socijalističku partiju Jugoslavije. Života Milojković je u vezi s tim tražio savjet i podršku Jove Jakšića, odnosno bosanskohercegovačkih socijalista. Kako je Jovo Jakšić, smatrao da je takav korak u ondašnjim prilikama »nepotreban i apsolutno štetan«, jer bi po njegovom mišljenju »time sindikalni pokret mogao dobiti partijsku boju«, Života Milojković je odustao od ove kombinacije i ubrzo donio

¹⁰⁶⁾ **Glas Slobode** br. 6, 11. februara 1926. (SRG »Ujedinjenje«).

— Jovo Jakšić ističe da problem ujedinjenja »ne može biti ograničen samo na socijaliste i komuniste, nego se mora proširiti na sve one radnike i radničke grupe koji su za radnički pokret po svom socijalnom položaju sposobni...« — Jovo Jakšić, **Put do radničkog pokreta, Radnički pokret**, sveska 1—2, januar—februar 1926, str. 15.

— U istom smislu pisao je u istom časopisu i Života Milojković. — **Radnički pokret** sv. 3, marta 1926, str. 11—16. (Perspektiva radničkog pokreta u Jugoslaviji).

¹⁰⁷⁾ **Radničke novine** br. 26/1926.

odluku o formiranju samostalne socijalističke grupe.¹⁰⁸⁾ Među njima je najvjerojatnije tada preovladalo mišljenje da ni socijalistička ni komunistička partija ne predstavljaju snage oko kojih bi se mogao ujediniti jugoslovenski radnički pokret. Došlo se, naime, do zaključka da su za takvo ujedinjenje potrebne ozbiljnije pripreme, koje su uključivale i prethodnu razmjenu mišljenja o aktualnoj problematici jugoslovenskog radničkog pokreta između istaknutih predstavnika postojećih socijalističkih grupacija. U tom cilju bosanskohercegovački socijalisti su početkom 1926. pokrenuli opštejugoslovenski teoretski časopis **Radnički pokret**.¹⁰⁹⁾ Kao tribina za raspravljavanje pitanja značajnih za radnički pokret, časopis je zaista uspio da okupi teoretičare iz gotovo svih postojećih struja. Većina ih je učila da se glavni problem nalazi u privlačenju i organizovanju onog dijela radništva koje se je nalazilo izvan radničkih partija i sindikalnih organizacija, ali je stanje u jugoslovenskom radničkom pokretu bilo takvo da je u tom pogledu bilo nerealno očekivati od komunističke i socijalističke partije, a najmanje od SRG »Ujedinjenje«, značajnije rezultate. Ubrzo su i iz okvira teoretskih razmatranja uslova i mogućnosti potpunog ujedinjenja isključeni komunisti, a eventualno ujedinjenje jugoslovenskog radničkog pokreta svelo se na pitanje ujedinjenja Socijalističke partije Jugoslavije sa nekoliko postojećih socijalističkih grupa. Na putu ujedinjenja SRG »Ujedinjenje« sa Socijalističkom partijom Jugoslavije isprijebile su se, međutim, takve suprotnosti koje su zauvijek onemogućile ostvarenje ove zamisli.

U cilju ostvarenja jedinstva socijalističkih snaga Oblasni odbor SPJ za BiH i SRG »Ujedinjenje« organizovali su nekoliko konkretnijih oblika saradnje. Života Milojković se, vjerovatno, nadao da će uz podršku bosanskohercegovačkih socijalista već na narednom kongresu SPJ uspjeti da se kao ravnopravan partner ujedini sa socijalistima. Zapaženi rezultati u saradnji SRG »Ujedinjenje« i bosanskohercegovačkih socijalista ostvoreni su u kulturno-umjetničkim i sportskim radničkim društvima i klubovima, prvomajskim manifestacijama, a naročito u izborima 1927. godine.¹¹⁰⁾ Glavni cilj zajedničkog učešća u oblasnim izborima, kako je istaknuto u **Glasu Slobode**, bio je da se ubrza proces ujedinjavanja radničke klase i tako omogućiti »stvarenje za borbu i akcije sposobnog radničkog pokreta.«¹¹¹⁾ Ovakva i slična konpromisna istupanja svih radničkih grupacija u Jugoslaviji bila su, po mišljenju Sretena Jakšića, neophodan put do konačnog ujedinjenja radničkog pokreta.¹¹²⁾

¹⁰⁸⁾ AIRP Srbije, ZŽM/57 (Pismo J. Jakšića Ž. Milojkoviću od 20. X 1925)

¹⁰⁹⁾ Časopis je izlazio u toku 1926, 1927. i 1928. godine u Sarajevu.

¹¹⁰⁾ AIRP Srbije ZŽM/21 (Pismo Vl. Bilbije Ž. Milojkoviću od 16. 3. 1926). **Glas Slobode** br. 9, 4. 3. 1926; **Glas Slobode** br. 21, 24. 5. 1928. (7. marta 1926. izabrana je zajednička uprava RSK »Hajduk« u Sarajevu, u koju je, pored ostalih, izabran i Bogoljub Čurić).

— 17. aprila 1927. u Sarajevu je osnovan Savez radničkih kulturnih i sportskih društava za BiH, u kojima su zapažen uticaj imali i članovi SRG »Ujedinjenje« Vl. Bilbija i H. Hodžić.

¹¹¹⁾ **Glas Slobode** br. 51, 30. 12. 1926. (Cilj našeg učešća u oblasnim izborima.

¹¹²⁾ **Glas Slobode** br. 10, 10. 3. 1927 (Sa godišnje skupštine SPJ u Sarajevu.

Na osnovu dotadašnje uspješne saradnje bosanskohercegovački socijalisti su početkom marta 1927. predložili konkretne mjere u cilju ujedinjenja svih socijalističkih grupacija u Jugoslaviji. U Rezoluciji koju je na Oblasnoj skupštini SPJ za BiH 6. marta 1927. godine predložio Sreten Jakšić konstatovano je da je ujedinjenje »sa levim ekstremnim delom pokreta« nemoguće »zbog spoljnjih i anarhističkih uticaja«, ali je ono neophodno i ostvarljivo između onih socijalističkih radničkih grupa čije pristalice već zajednički djeluju u sindikalnim organizacijama i kulturno-sportskim društvima. U tom pogledu je oblasna skupština SPJ za BiH apelovala na Glavni odbor Partije i istovremeno odlučila da se oblasnom sekretarijatu SRG »Ujedinjenje« predloži formiranje zajedničkog odbora, koji bi do konačnog ujedinjenja rukovodio svim akcijama.¹¹³⁾ Vjerovatno pod uticajem Oblasnog odbora za BiH i Glavna partijska uprava SPJ je u isto vrijeme vodila pregovore sa SRG »Ujedinjenje«. O rezultatima tih pregovora obavijestio je Glavnu partijsku upravu, na njenoj sjednici od 24. aprila 1927. godine, Sava Muzikravić. Na ovoj sjednici, kojoj je prisustvovao i Jovo Jakšić, vođstvo SPJ je odbacilo uslove za ujedinjenje SRG »Ujedinjenje«, ocijenivši ih kao nerazumne i neprihvatljive.¹¹⁴⁾ Uslovi, kako ih je nešto kasnije u prvomajskom broju **Radničkog jedinstva** formulisao lično Života Milojković, bili su za SPJ većim dijelom zaista neprihvatljivi. Prihvatanje novog programa, čija bi podloga bio program Austrijske socijaldemokratske partije, i novi statut partije, po svojoj prilici nisu predstavljali ozbiljnije smetnje na putu ka ujedinjenju. Onaj, pak, dio uslova u kojem se zahtijeva od nove partije prihvatanje principa partijske nezavisnosti i neutralnosti prema sindikalnom pokretu, odbacivanje od strane nove partije metoda neposrednog miješanja u rad radničkih socijalnih ustanova i neutralnost prema postojećim internacionalama, zadirali su u životne interese SPJ, odnosno njenih vodećih ličnosti. Jovo Jakšić je još ranije predvidio da će promjena imena partije izazvati najveće teškoće u pregovorima. Navedeni uslovi, posebno oni koji se odnose na sindikate i radnike socijalne ustanove, uticali su i na trenutno pogoršavanje odnosa SRG »Ujedinjenje« sa bosanskohercegovačkim socijalistima, ali bez ozbiljnijih posljedica.¹¹⁵⁾

Jovo Jakšić je i ranije, a i u pregovorima koji su bili veoma intenzivni pred predstojeći kongres SPJ 1928. godine, igrao ulogu ne samo savjetnika SRG »Ujedinjenje« već i glavnog posrednika u pregovorima oko njenog pristupanja SPJ. Kao član Glavne partijske uprave, znao je vrlo dobro koje su glavne prepreke tom ujedinjenju. Zato je on koncem 1927. godine savjetovao Životu Milojkoviću da u predstojećim pregovorima »isključi komorske stvari«, da pregovore vodi sa

¹¹³⁾ Isto.

¹¹⁴⁾ AIRP. Srbije, ZŽM/25; **Radničke novine** br. 18/1927. (Izveštaj sa sednice Glavne partijske uprave SPJ). U ovom izvještaju se ništa konkretnije ne kaže o ovim uslovima, ali se iz pisma V. Bilbije Ž. Milojkoviću od 23. maja 1927. može zaključiti da su bili u pitanju oni uslovi kojima se zahtijeva odstranjenje uticaja socijalista u radničkim komorama.

¹¹⁵⁾ **Radničko jedinstvo** br. 10, 1. maja 1927. godine. (Ž. M., Političko ujedinjenje naše radničke klase — Je li moguće ovo ujedinjenje i na kojoj osnovici?).

Vitomirom Koraćem, koji je imao većinu u vođstvu SPJ i da u tim pregovorima bude krajnje popustljiv.¹¹⁶⁾ Uvjeren da bi ujedinjenjem sa SRG »Ujedinjenje« Socijalistička partija znatno ojačala, Jovo Jakšić je predložio Životi Milojkoviću da njegova grupa, istovremeno sa kongresom SPJ, održi svoju konferenciju, na kojoj bi se donijele načelne odluke o najvažnijim stavovima u budućoj partiji. U tom slučaju Jovo Jakšić je Životi Milojkoviću obećao punu podršku bosanskohercegovačkih socijalista, a po njegovom mišljenju ovakav postupak bi dobio punu podršku slovenačkih, pa čak i srbijanskih socijalista.¹¹⁷⁾

Pošto je prvobitno kongres Socijalističke partije Jugoslavije trebalo da se održi u januaru 1928. godine, pregovori između SRG »Ujedinjenje« i Socijalističke partije Jugoslavije su ubrzani. Zbog toga, a i pod uticajem bosanskohercegovačkih socijalista, izvršni odbor SRG »Ujedinjenje« odlučio je da ponovo stupi u kontakt sa Socijalističkom partijom Jugoslavije. Donesena je odluka da Života Milojković uputi pismo u kojem bi se Socijalističkoj partiji Jugoslavije predložio početak pregovora.¹¹⁸⁾ Razmotrivši ovaj prijedlog na sjednici od 28. januara 1928. godine, Glavna partijska uprava SPJ je od SRG »Ujedinjenje« zatražila rezoluciju o političkom ujedinjenju koju je ova socijalistička grupa donijela na svojoj konferenciji u Beogradu od 7. do 9. januara.¹¹⁹⁾ Delegacije koje su i sa jedne i sa druge strane ovlaštene za vođenje pregovora¹²⁰⁾, održale su 23. i 28. februara i 1. marta nekoliko sastanaka na kojima su raspravljana pitanja potrebe i mogućnosti ujedinjenja, pitanje programa i statuta nove partije, odnosa prema socijalističkoj grupi »Naprejk«, pitanje odnosa prema građanskim partijama i, najzad, pitanje odnosa prema sindikalnom pokretu i radničkim socijalnim ustanovama. Saglasnost je postignuta o svim pitanjima, osim pitanja odnosa nove partije prema sindikalnom pokretu i radničkim socijalnim ustanovama.¹²¹⁾ Zbog toga su pregovori prekinuti, a o spornim pitanjima je trebalo da konačnu odluku donese Kongres.¹²²⁾

Iako je na sjednici Glavne partijske uprave SPJ od 4. marta 1928. godine donesena odluka da se pregovori nastave, zbog navedenih različitih stavova i ozbiljnih sukoba unutar Socijalističke partije Jugosla-

¹¹⁶⁾ AIRP Srbije, ZŽM/59. (Pismo J. Jakšića Ž. Milojkoviću od 17. 11. 1927. godine.

¹¹⁷⁾ AIRP Srbije, ZŽM/59.

¹¹⁸⁾ AIRP Srbije, ZŽM/10 (Zapisnik sjednica IO SRG »Ujedinjenje« od 14. i 22. januara 1928); ZŽM/6.

¹¹⁹⁾ **Radničke novine** br. 5/1928; **Radničko jedinstvo** br. 2, 22. januara 1928; **Glas Slobode** br. 6, 9. februara 1928. godine.

¹²⁰⁾ U delegaciji za pregovore kao predstavnici SPJ nalazili su se Josip Petejan, Nedeljko Divac i Sava Muzikravić, a kao predstavnici SRG »Ujedinjenje« Života Milojković, Dragutin Bukvić, Milisav Gavrilović i Živojin Cvetković. — AIRP Srbije, ZŽM/10; **Radničke novine** br. 5/1928.

¹²¹⁾ AIRP Srbije, ZŽM/10 (Zapisnici sa sjednica IO SRG »Ujedinjenje« od 26. februara i 2. marta 1928. godine); **Radničko jedinstvo** br. 5, 15. marta 1928; **Glas Slobode** br. 13, 29. marta 1928; **Radničke novine** br. 14/1928.

¹²²⁾ **Radničko jedinstvo** br. 5, 15. 3. 1928.

vije, oni su tada definitivno prekinuti.¹²³⁾ Saradnja između oblasnog sekretarijata SRG »Ujedinjenje« i oblasnog odbora SPJ za BiH je, međutim, i dalje nastavljena sve do zavođenja šestojanuarskog režima 1929. godine, koji je formalno ovaj proces prekinuo.¹²⁴⁾ U periodu između 1929. i 1941. godine, iako je Života Milojković nastavio da izdaje **Radničko jedinstvo** do 1934. godine, pristalice SRG »Ujedinjenje« u BiH potpuno su se ujedinile sa socijalistima, djelujući uglavnom u radničkim socijalnim ustanovama.

Mr Ibrahim Karabegović

THE COOPERATION OF THE WORKERS' GROUP »UJEDINJENJE« (UNITY) WITH THE AREA COMMITTEE FOR BOSNIA AND HERZEGOVINA OF THE SOCIALISTIC PARTY OF YUGOSLAVIA (1925—1929)

R é s u m é

The organizational and ideological division of the working class movement occurred at the beginning of 1926, leading to the forming of The Socialistic Workers' Union (S.R.G.). The nucleus of this group was made up of so called opponents of the K.P.J. (Communist Party of Yugoslavia) and it was excluded from the Party at the end of §1924. The ideologist of this group, Života Milojković, famous left wing politician from the period of legal work of the K.P.J., started a publication called »The Workers' Unity« at the beginning of 1925. The followers of the S.R.G., with some very famous Union functionaires amongst them, played a noticeable role in the division of the »Independent Unions« from the influence of the K.P.J. and in the forming of the U.R.S.S.J.

The S.R.G. had a minor group of followers in Bosnia and Herzegovina amongst the independent unions. During the period up until the 6th. January Régime, the Area Council of the S.R.G. in Sarajevo cooperated very closely with the Socialists in Bosnia and Herzegovina (Area Council of the S.R.G.). This cooperation became especially evident during the formation of the U.R.S.S.J. in the time of the parliamentary and municipal elections of 1927 and 1929 and in the cultural, artistic and sports associations taking part in the community celebrations of the 1st. May. etc.

¹²³⁾ **Radničke novine** br. 10/1928. (Odluke Glavne partijske uprave SPJ); **Radničko jedinstvo** br. 9, 16. maja 1928; AIRP Srbije, ZZM/10 (Zapisnik sa sjednice IO SRG »Ujedinjenje« od 7. avgusta 1928. godine.

¹²⁴⁾ **Radničko jedinstvo** br. 18. 7. oktobra 1928. (Oblasna konferencija SRG »Ujedinjenje« za BiH).

The relative success achieved in the partial union of the Union Movement in 1925 encouraged the ambitious S.R.G. to retake the initiative in the combat for the total union of the Yugoslav Working Class Movement. However because of very strong objections of principle and some personal objections, the idea didn't get any further than theoretical arguments in Socialistic publications. In the period after the 6th. January Dictature the followers of the S.R.G. from Bosnia and Herzegovina joined the Socialists, that is to say the socialistic group led by Živko Topalović.